

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur

Bakalářská práce

Analýza mluveného projevu žáků 2. stupně ZŠ

Vypracoval: Jindrová Šárka
Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2017

V úvodu své práce bych chtěla upřímně poděkovat PhDr. Mileně Noskové, Ph.D., za vedení, ochotu, trpělivost, cenné rady a připomínky při vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. 4. 2017

.....
Šárka Jindrová

Anotace

V této bakalářské práci jsme se zaměřili na analýzu mluvených projevů žáků na druhém stupni ZŠ.

Zajímalo nás, jak jsou tito žáci ovlivňováni moderními technologickými způsoby. Naši pozornost jsme zaměřili na obecně české výrazy, které se v analýze objevily. Pokusili jsme se zanalyzovat mluvu mládeže z několika možných hledisek tj. z hláskoslovného, tvaroslovného, syntaktického a lexikálního.

Stanovili jsme několik předpokladů, které jsme poté potvrdili či vyvrátili. Cílem práce bylo zjistit, jaké prostředky k dorozumívání mezi sebou žáci používají.

Annotation

In this bachelor thesis we focused on analysis of pupils' spoken language at upper primary school.

We wondered how these pupils are influenced by modern technological methods. Our attention was focused on the general Czech expressions that emerged in the analysis. We tried to analyze the speech of the youth from several aspects i.e. from phonetic, morphological, syntactic and lexical.

We had defined several assumptions that afterwards we confirmed or disproved. The aim of the thesis was to identify what means for communication are used among pupils.

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Teoretická část.....	10
2.1	Národní jazyk.....	10
2.2	Stratifikace národního jazyka.....	10
2.2.1	Spisovný jazyk.....	10
2.2.2	Nespisovný jazyk.....	11
2.3	Fonetika.....	14
2.3.1	Fonetika a její rozdělení.....	14
2.3.2	Procesy zkoumání.....	15
2.3.3	Přehled českých hlásek.....	15
2.4	Fonologie.....	20
2.4.1	Fonologie a její rozdělení.....	20
2.4.2	Zvuková stránka jazyka.....	23
2.5	Ortoepie.....	25
2.5.1	Zásady spisovné češtiny.....	25
2.6	Ortofonie.....	27
2.6.1	Vady řeči.....	28
3	Empirická část.....	30
3.1	Skupina respondentů.....	30
3.2	Stanovené předpoklady.....	31
3.3	Výzkum.....	31
3.3.1	Hláskoslovná rovina.....	31
3.3.2	Tvarosloví.....	35
3.3.3	Syntax.....	43
3.3.4	Lexikální rovina.....	49
4	Závěr.....	55
5	Bibliografie.....	58

6	Internetové zdroje	59
7	Seznam příloh	60

1 Úvod

V bakalářské práci se zabýváme analýzou mluveného jazyka žáků druhého stupně základní školy.

Toto téma jsme si zvolili proto, že nás jako budoucí pracovníky ve školství zajímalo, jak dnešní mládež mluví, jaké používá slovní obraty, jak rozsáhlou má slovní zásobu.

Uvědomujeme si, že dnešní žáci jsou jiní, než jsme bývali my. Určitě i v mluveném projevu se ukazuje, že dnešní mladí lidé tolik nečtou literaturu a nekomunikují v běžném reálném životě, ale spíše „utíkají“ k textovým zprávám na mobilních telefonech či na sociální síti. Zároveň si musíme přiznat, že dnešní moderní svět mladé lidi velice ovlivňuje, i když si to většina z nás ani neuvědomuje. Vždyť mnoho žáků svůj první mobilní telefon nebo počítač dostali již v raném dětství, čtení pohádek vystřídal sledování televizních programů, společné aktivity s kamarády nahradila „samota“ na internetových stránkách a toto vše se odráží na jejich mluveném projevu.

Avšak tyto skutečnosti v žádném případě neznamenají, že již nyní máme vyhraněný postoj k dnešní mluvě žáků na druhém stupni. Je prokazatelné, že dnešní moderní kanály ovlivnily rychlost, ale i stručnost v mluveném projevu. Mnoho mladých lidí běžně při mluvení používá zkratky, které jsou typické při komunikaci na sociálních či jiných sítích.

V mluveném projevu se ztrácí i rozporuplnost a nápaditost slov. Vše je dáno tím, že žáci nemají chuť komunikovat z očí do očí, nevyhledávají aktivity, konající se mimo „dům“, v přírodě, protože je k tomu téměř nikdo nevedl. Musíme se tedy zamyslet nad tím, že k tomuto stylu života jsou vychováváni svými rodiči a okolím. Mnoho rodičů nemá čas se věnovat svým dětem a ukázat jim rozmanitost knih, které slouží k obohacování slovní zásoby a přehledu v ní.

Tato práce je rozdělena do čtyř částí – úvodní, teoretické, empirické a závěrečné části. V úvodní části se zabýváme motivací, která nás ovlivnila k výběru tohoto tématu, způsoby komunikace a vyjádření našeho názoru na ně.

V teoretické části se zaměříme na teoretické poznatky o českém jazyce, jeho dělení podle území a sociálních vrstev. Dále pozornost zaměříme na různé disciplíny, týkající se českého jazyka, jako je fonetika, fonologie, ortoepie a ortofonie. Bude nás zajímat rozdělení českých hlásek podle různých hledisek, stavba slov a slabiky, zvuková stránka a správná výslovnost bez jakékoliv chyby.

Praktická část se bude orientovat na rozbor sebraného zvukového materiálu. Nahraný jazykový materiál zanalyzujeme ze čtyř hledisek – hláskosloví, tvarosloví, syntax a lexika. V každé rovině si budeme všimnout hlavních znaků mluvy dnešních žáků na druhém stupni, zda jsou ovlivněni masovými médii, ať už televizí či internetem. Bude nás zajímat, zda se dívky v rozhovorech nějak liší od mluvy chlapců či nikoliv. V oblasti syntaxe nás bude zajímat správná větná stavba.

V závěrečné části se budeme snažit představit poznatky naší práce, potvrdit či vyvrátit předpoklady, stanovené během práce.

Cílem této bakalářské práce je seznámit veřejnost s mluvou dnešní mládeže, seznámit ji s problémy, týkající se dnešního způsobu vyjadřování a představit jazyk dnešní mládeže v jeho komplexu.

2 Teoretická část

2.1 Národní jazyk

Jazykem se rozumí základní znak národa, kterým se jeden národ odlišuje od jiných národů, tomuto jazyku se říká národní jazyk. Tento jazyk je velmi různorodý a rozmanitý, skládá se z několika forem. Český národní jazyk je přirozený a vznikl vývojem někdy kolem 10. století (Bogoczová, 2012, str. 18).

Národním jazykem se lidé reprezentují jako příslušníci určitého národa, plní tak velmi důležitou úlohu pro národ, jelikož se jedná o dorozumívací prostředek. Národní jazyk slouží k dorozumívání mezi příslušníky národa (Hrbáček, 1997, str. 45). Všichni příslušníci národa jsou si rovni, protože mají společné právo na tvoření určitého systému znaků či signálů. Kromě přirozeného jazyka se u člověka objevuje velké množství různých dorozumívacích prostředků (Černý, 1998, str. 13).

Mezi národní jazyk řadíme všechny jazykové soubory, útvary a prostředky, jimiž se občané dorozumívají, včetně nářečí (Hrbáček, 1997, str. 45).

2.2 Stratifikace národního jazyka

Národní jazyk má mnoho různých podmínek a potřeb jazykové komunikace a tyto podmínky vedou k velké různorodosti národního jazyka, tento jazyk je nehomogenní (Hrbáček, 1997, str. 52). Český jazyk je souhrn všech podob našeho jazyka a můžeme ho dělit na různé variety podle různých kritérií. Podle převažujícího média dělíme jazyk na mluvený a psaný. Dále jazyk dělíme podle regionu, kde se jaká podoba užívá, na dialekty a interdialekty. Poslední dělení se dělí podle situace, v které se určitá podoba jazyka používá. Jazyk poté dělíme na několik různých sociolektů – různé žánry, situace podle formálnosti, či projevy na veřejnost (Cvrček, 2010, str. 21).

Národní jazyk je tvořen mnoha aspekty, mezi nimi najdeme jazyk spisovný, dialekty, interdialekty, prvky slangu a argotu, ale i prvky běžné mluvené češtiny. Tyto prvky nestojí samostatně, ale překrývají se a doplňují se (Hrbáček, 1997, str. 52).

Mezi dva nejdůležitější prvky národního jazyka řadíme jazyk spisovný a jazyk nespisovný (Bogoczová, 2012, str. 18).

2.2.1 Spisovný jazyk

U spisovného jazyka lze pozorovat určitou stabilitu (Klimeš, 1978, str. 13). Spisovná čeština reprezentuje náš národ, je brána jako oficiální a celonárodně uznávaná

forma jazyka. Avšak ani spisovná podoba jazyka není jednodušší. Ve spisovném jazyce se objevují různé prostředky a jsou diferenciovány podle toho, jestli se jedná o hovorové, neutrální nebo knižní (Čechová, 2000, str. 24).

Hovorové prostředky patří především do mluveného jazyka a hodí se pro běžné dorozumívání (Hrbáček, 1997, str. 63). V mluvené podobě spisovné češtiny se archaické či knižní prvky vyskytují zřídka. Naopak hovorové prostředky mají mnoho společných rysů s češtinou nespisovnou (Čechová, 2000, str. 24).

Neutrální prostředky jsou stylově bezpříznakové a jedná se o základní prostředky spisovného jazyka, objevují se jak v písemných, tak v ústních projevech (Hrbáček, 1997, str. 62).

Třetí skupinu tvoří prostředky knižní, tyto prostředky se však nehodí do mluvených neveřejných hovorů. Využívají se pro písemné oficiální projevy (Hrbáček, 1997, str. 62).

Do spisovné vrstvy jazyka řadíme i jazyk hovorový, který tvoří protiklad ke knižní vrstvě jazyka. Tato vrstva jazyka obsahuje vrstvu spisovných prostředků, které jsou typické pro neoficiální komunikaci. Hovorový jazyk mluvčí používají pro projevy s funkcí sdělovací (Hrbáček, 1997, str. 66).

Všechny vrstvy spisovného jazyka mají kodifikovanou normu (kodifikace je zachycení normy spisovného jazyka). Tedy souhrn všech prostředků, které jsou považovány za závazné. Tato norma je zachycena ve slovnících a jiných příručkách českého jazyka (Čechová, 2000, str. 25).

2.2.2 Nespisovný jazyk

Nespisovný jazyk je vnímán jako první a jediný prostředek mluvené komunikace, na celém území naší republiky (Cvrček, 2010, str. 23). Nespisovná čeština je na rozdíl od spisovné diferenciována, a to územně či sociálně (Čechová, 2000, str. 25).

Mezi útvary nespisovné češtiny řadíme interdialekty, dialekty, slang, profesní mluvu a argot (Hrbáček, 1997, str. 121). I když jsou tyto útvary nespisovné, tak i přesto mají svou normu, i když se v tomto případě nejedná o normu kodifikovanou (Čechová, 2000, str. 25).

2.2.2.1 Územní dělení

Podle územního dělení se rozlišují dialekty a interdialekty, jedná se o územně používaný útvar národního jazyka. Nářečí se mohou podobat spisovnému jazyku, ale

mají své zvláštnosti (Hrbáček, 1997, str. 107). Tyto zvláštnosti jsou výraznější, čím více je region vzdálen od centra (Prahy), (Cvrček, 2010, str. 23).

Interdialekt je tedy nespisovný teritoriálně omezený útvar, tento útvar tvoří prvky všech nářečí, z kterých vznikl. Český jazyk obsahuje čtyři hlavní skupiny interdialektů – české, středomoravská nářeční skupina, východomoravské nářečí a poslední skupina se nazývá slezské nářečí (Bogoczová, 2008, str. 21).

Českým interdialektem se hovoří na území celých Čech, výjimku tvoří pohraniční oblasti, zde se nachází nářečí různorodé. Středomoravská nářeční skupina zabírá území střední a západní Moravy – mezi Zábřehem, Přerovem, Znojmem a Jihlavou. Východomoravské nářečí lze slyšet ve východní a jihovýchodní Moravě. A poslední slezská skupina se rozprostírá na území severovýchodní Moravy (Hrbáček, 1997, str. 113).

2.2.2.1.1 Česká nářeční skupina

Tato skupina se dělí na další dialekty (nářečí): jihozápadní, středočeskou, severovýchodní a poslední jihovýchodní. Tyto skupiny se od sebe liší určitými jevy, které však nemusí zasáhnout celou skupinu (Hrbáček, 1997, str. 114). Pro tuto nářeční skupinu tvoří podklad obecná čeština (Čechová, 2000, str. 25).

Obecná čeština zaujímá největší území ze všech interdialektů, svou podobou se nejvíce podobá spisovnému jazyku (Čechová, 2000, str. 26). Postavení obecné češtiny vysvětluje fakt, že v oblasti, kde se tento útvar používá, leží politické, hospodářské i kulturní centrum naší republiky (Hrbáček, 1997, str. 117). Jedná se o homogenní mluvený jazykový útvar, ve kterém převládají takové prvky, které se vyskytují v mluvě jak na území Čech, tak západní Moravy (Bogoczová, 2012, str. 21). Prostředky obecné češtiny se často objevují v různých komunikačních funkcích, mohou se objevit v literatuře, veřejných promluvách i jinde. Mluvčí, kteří hovoří obecnou češtinou, nedbají často na svůj projev a nemyslí na to, že se nachází například na místě, kde se tento interdialekt nepoužívá. Na rozdíl od mluvčích z jiných skupin, kteří se soustředí na komunikační prostředky, které se hodí pro komunikaci mezi tzv. „svými“ a pro komunikaci veřejnou (Cvrček, 2010, str. 24).

2.2.2.1.2 Středomoravská nářeční skupina

Tato skupina se rozděluje na další čtyři podskupiny – centrální (Olomouc a Prostějov), jižní (kolem Brna, jihozápadní Morava, Znojmo), západní (kolem Zábřehu, Velké Meziříčí, Třebíč) a poslední skupina je východní (severní kojetínsko-přerovský

úsek, jižní slavkovsko-bučovský úsek). V každé jednotlivé skupině se vyděluje další dialekt (Hrbáček, 1997, str. 115).

V této skupině lze mluvit o tzv. „obecné hanáčtině“, ta ovšem nemá tak ucelenou podobu jako obecná čeština. V některých případech lze však najít i podobné jevy jako u obecné češtiny (Bogoczová, 2008, str. 22).

Obecná hanáčtina však nemá tak lehký vývoj jako obecná čeština. Vývoj obecné hanáčtiny závisí na sociálních, ekonomických podmínkách a na vlivu spisovného jazyka s obecnou češtinou. Kolem centrální hanáčtiny se seskupují různá středomoravská nářečí, která mají vlastní novinky, kterými se liší od všech ostatních nářečních skupin (Balhar, 1984, str. 88).

2.2.2.1.3 Východomoravská nářeční skupina

Tato skupina zabírá východní část Moravy, na západě a jihozápadě sousedí s hanáckými nářečími. Dělí se na pět podskupin – podlužské, dolské, kelčské, valašské, kopaničářské (Cuřín, 1975, str. 185). Kopaničářská skupina původně vznikla kolonizací obyvatel ze Slovenska, proto se v této skupině vyskytují některé stejné prvky, jako jsou ve slovenštině (Hrbáček, 1997, str. 115).

2.2.2.1.4 Slezská nářeční skupina

Slezská skupina obsahuje nářečí, která se rozkládají v severovýchodním cípu Moravy, mezi Opavskem a Těšínskem. Tato skupina se dále dělí na podskupinu opavskou (kolem Opavy), ostravskou (kolem Ostravy, Frýdku-Místku, severně od Hlučína, kolem Baborova) a jižní podskupinu (kolem Frenštátu, Štramberka, Příboru), (Cuřín, 1975, str. 182).

V této skupině najdeme mnoho společných znaků s polštinou a těchto znaků ještě přibývá. V důsledku toho, že nářeční skupina se rozprostírá do tzv. polsko-českého smíšeného pruhu, kde lze najít i nosové samohlásky a jiné shodné jevy s polštinou (Hrbáček, 1997, str. 116).

2.2.2.2 Sociální dělení

Vedle územní diferenciaci se nespisovný jazyk také dělí podle sociálního hlediska. Podle tohoto dělení se vyčleňují slangy, profesní mluva a argot. Tyto útvary však nemají své vlastní gramatické ani hláskové prostředky, ty přebírají z jiných útvarů národního jazyka (Čechová, 2000, str. 26).

Slang jsou nespisovné výrazy jedné zájmové skupiny (Čechová, 2000, str. 26). Slangové výrazy se vyznačují svou expresivitou, deformací lexikálních prostředků, objevuje se velká variabilita a častá synonymie (Hrbáček, 1997, str. 123). Některá slangová vyjádření řadíme mezi archaická, např. myslivecký slang (slechy, běhy...), jiná se velmi často obměňují, např. studentský (koule, biflovat se, facebookovat ...). Některé výrazy se dostaly do podvědomí mluvčích tak, že nabývají obecně českého až spisovného charakteru (Čechová, 2000, str. 26).

Nespisovná mluva příslušníků stejného povolání se nazývá profesní mluva. Dříve se tato mluva řadila mezi slang, ale dnes se vyčleňuje a reprezentuje se jako samostatné odvětví. Profesní mluva, stejně jako slang, může obsahovat expresivní prvky, ale v některých oborech je založena na spisovném jazyce (Čechová, 2000, str. 26).

Mluva vrstev sociálních a společensky izolovaných se nazývá argot. Argot se vyznačuje snahou po utajení, snaží se být nesrozumitelný pro ostatní vrstvy společnosti, ale tento rys se v současné době již ztrácí (Čechová, 2000, str. 28). Tato vrstva jazyka se snaží o záměrnou deformaci výrazů, slova mají často jiný význam než slova původní. Do argotu se začleňuje i dětský argot (Hrbáček, 1997, str. 123).

2.3 Fonetika

2.3.1 Fonetika a její rozdělení

Zvukovou stránkou jazyka se zabývá fonetika, kdy se jedná o vědeckou jazykovědnou disciplínu (Junková, 1991, str. 6). Hlavním úkolem fonetiky je studium a popis zvuku řeči, kde zkoumáme a studujeme proces tvoření hlásek pomocí mluvních orgánů, výsledný signál, proces přenášení a přijímání zvuku (Krčmová, 1984, str. 27). Zabývá se zvukem řeči bez ohledu na jejich platnost v daném jazyce. V českém jazyce se zabývá tvořením hlásek a jejich vnímáním, zkoumá změny, ke kterým dochází v průběhu jejich spojování (Čechová, 2000, str. 31). Fonetika se rozděluje na několik odvětví, která spolu samozřejmě souvisí. Mezi základní řadíme fonetiku obecnou, která se zabývá zvukovou stránkou jazyka v širokém smyslu, na rozdíl od fonetiky speciální, která se zaměřuje na konkrétní jazyk (Junková, 1991, str. 6).

Nejmenší a základní jednotkou fonetiky je hláska. Do studia fonetiky patří i výzkum všech zákonitostí včetně stavby většího úseků, síly hlasu, tempa výšky a barvy hlasu. (Krčmová, 1984, Str. 27)

Fonetika zjišťuje výslovnostní normy spisovného jazyka a stanovuje jejich kodifikaci. Helena Váchová normu definuje v díle PaedDr. Zbyňka Holuba jako „soubor pravidel užívání spisovného jazyka vyvozený z jeho vnitřních systémových zákonitostí.“ Norma je objektivní a lze ji stále zjišťovat, ukazuje aktuální stav jazyka (Holub, 1992, str. 51). Fonetika dále spolupracuje s dialektologií, zvláště tehdy, když se vytvářejí lingvistické atlasy (Junková, 1991, str. 6).

2.3.2 Procesy zkoumání

Fonetika se zkoumá ze tří hledisek (Junková, 1991, str. 8). Tato hlediska se jmenují fyziologicko-artikulační, auditivní a poslední akustické (Krčmová, 1984, str. 28).

Fyziologicko-artikulační hledisko zkoumá tvorbu signálu. Zabývá se mechanismem tvoření zvuků a jejich složek (Krčmová, 1984, str. 28). Zaměřuje se na fyziologickou činnost mluvních orgánů. Zkoumá jazyk z fyzikálního aspektu (Hájková, 2006, str. 10). Výsledkem tohoto hlediska je popis tvoření jednotlivých hlásek a jejich spojování (Krčmová, 1984, str. 28). Zabývá se tím, jak člověk vnímá a identifikuje zvuky jako řečové prvky (Hájková, 2006, str. 10).

Hledisko auditivní zkoumá složky řeči. Snaží se tedy poznat, jak funguje sluchové ústrojí. Auditivní hledisko popisuje i proces identifikace slyšeného, což vede k porozumění (Krčmová, 1984, str. 29).

Na rozbor vytvořeného signálu se zaměřuje hledisko akustické, sleduje akustickou podstatu a charakter zvuků z fyzikálního pohledu (Hájková, 2006, str. 10). Toto hledisko má za výsledek zjistit, jak došlo k výslovnosti (Krčmová, 1984, str. 29).

2.3.3 Přehled českých hlásek

Hlásky tvoří základní stavební jednotky řeči, skládají se z nich slabiky a poté slova. Množství hlásek a jejich spojování je v každém jazyce jiné, v českém jazyce máme 30 hlásek - 25 souhlásek a 5 samohlásek. Počet hlásek je dán možnostmi hlasového ústrojí a lidskou schopností je rozeznat sluchem. Hlásky se v českém jazyce dělí na souhlásky a samohlásky (Junková, 1991, str. 25).

2.3.3.1 Souhlásky

Souhlásky jsou takové hlásky, jejichž charakteristickým rysem je šum, který vzniká specifickým postavením či pohybem mluvidel. Souhlásky mají artikulační podstatu a touto podstatou je vytvoření překážky aspiračnímu proudu v dutinách nad

hrtanem (Hubáček, 1971, str. 29). Rozdělují se do tří skupin. První skupinu nazýváme pravými souhláskami neboli šumivé souhlásky, tyto souhlásky mají jasně vymezené místo, způsob artikulace a při jejich realizaci vzniká šum. Druhou skupinou jsou souhlásky sonory, které mají složitější akustickou stavbu složenou ze šumu a tónu, nemají jasné místo a způsob tvoření, mají zvláštní způsob tvoření. Poslední skupina se nazývá souhlásky klouzavé, mají nevýrazné tvoření i realizaci (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 33).

2.3.3.1.1 Podle způsobu tvoření

Souhlásky se podle způsobu tvoření dělí na závěrové, úžinové a polozávěrové (Hubáček, 1971, str. 29). Podstatou souhlásek je při jejich výslovnosti vytvořit překážku, pokud je překážka úplná, nazýváme je závěrové, při jejich vyslovení vzniká šum. Mezi tyto souhlásky řadíme např.: p, t, k, b, d, g, m, n (Romportl, 1981, str. 64).

Souhlásky úžinové vznikají pomocí částečné překážky, která vzniká na některém místě v artikulačním ústrojí (Hubáček, 1971, str. 30). Hlávka poté zazní po dobu průchodu výdechového proudu úžinou. Mezi těmito souhláskami lze najít např.: f, v, z, š, j, x, l, r, ř (Romportl, 1981, str. 66).

Poslední skupinou v tomto třídění je skupina hlásek polozávěrových. Překážka u těchto souhlásek je zpočátku úplná, ale má krátké trvání, postupně totiž přechází v úžinu (Hubáček, 1971, str. 32). Do této skupiny patří nejméně českých souhlásek, v této skupině najdeme afrikáty, české c a č (Romportl, 1981, str. 65).

2.3.3.1.2 Podle místa tvoření

Při tvoření souhlásek vzniká překážka vždy na jiném místě, podle místa vzniku překážek rozdělujeme souhlásky do několika skupin (Junková, 1991, str. 36). V následujícím přehledu uvedu hlavní místa, kde vzniká překážka a poté se vytvoří souhlávka.

1. Souhlásky retné – překážka vzniká pomocí rtů (Junková, 1991, str. 36).
 - a) obouretné – překážku tvoří zároveň oba rty, mezi těmito souhláskami najdeme p, b, m (které se řadí i do nosových souhlásek);
 - b) retozubné – překážka je tvořena horním rtem a dolními řezáky, do této skupiny patří v, f.
2. Souhlásky zubodásňové – souhlásky jsou tvořeny pomocí špičky jazyka a oblasti horní části řezáků a dásňového výstupku:
 - a) přední dásňové – t, d, n, s, z, c, l, r, ř;

- b) zadní dásňové – š, ž, č.
3. Souhlásky předopatrové – tvoří se pomocí hřbetu jazyka proti tvrdému patru; z českých souhlásek v této skupině najdeme t', d', ň, j.
 4. Souhlásky zadopatrové – artikuluji se v zadní části hřbetu jazyka proti měkkému patru, k, g, x.
 5. Souhlásky hrtanové – tyto souhlásky tvoříme v hrtanu, artikuluji je hlasivky, mezi tyto souhlásky řadíme pouze „h“.
 6. Souhlásky čípkové – v této skupině je v českém jazyce zastoupeno pouze „r“, avšak jen tehdy, pokud je vyslovováno chybně, při tzv. ráčkování, tvoří se v zadní části hřbetu jazyka ve spolupráci s čípkem.
 7. Souhlásky hrdelní – v těchto souhláskách také nenajdeme českou souhlásku, jsou tvořeny proti zadní stěně hrdelní, souhlásky z této skupiny lze najít například v arabštině (Junková, 1991, str. 36; Romportl, 1981, str. 68).

2.3.3.1.3 Podle znělosti

Další dělení je dělení podle účasti hlasivek, podle toho, zda je artikuluje s hlasovým doprovodem či nikoliv (Hubáček, 1971, str. 33). Pro artikulaci některých souhlásek je typické oddálení hlasivek a výdechový proud tedy vychází volně a nevytváří hlas. Tyto souhlásky se nazývají neznělé. Jiné souhlásky jsou doprovázeny hlasem, který je tvořen podobně jako, když tvoříme samohlásky, tyto souhlásky se nazývají znělé (Junková, 1991, str. 38).

Většina českých se řadí do tzv. párových souhlásek, které jsou stejné svým způsobem tvoření a i místem tvoření, liší se pouze tím, zda jsou doprovázeny hlasem nebo ne. Některé souhlásky jsou i nepárové, tyto souhlásky jsou nazývány jedinečné a jsou vždy znělé (Junková, 1991, str. 38).

2.3.3.1.4 Podle nosovosti

Podle účasti dutiny nosní dělíme souhlásky na nosní a ústní (Hubáček, 1971, str. 34). Souhlásky nosní jsou souhlásky, u kterých se při jejich tvoření plně zapojuje dutina nosní. Souhlásky nosní jsou závěrové, jen ve výjimečných případech se objeví kombinované typy nebo úžinové souhlásky. Mezi nosní konsonanty řadíme, v českém jazyce, „m, n, ň, ŋ (před k, g)“, (Junková, 1991, str. 38).

Mezi ústní souhlásky řadíme všechny ostatní konsonanty, které jsou tvořené bez zapojení nosní dutiny, při tvoření těchto souhlásek je průchod do dutiny nosní uzavřen. Mezi tyto souhlásky řadíme např.: p, b, t, s, c, l ... (Romportl, 1981, str. 68).

2.3.3.1.5 Ostatní dělení

České souhlásky lze třídit podle artikulujícího orgánu, kterému většinou odpovídá dělení podle místa artikulace – dělí se na retné, předojazyčné, střeojazyčné, zadojazyčné, hlasivkové (Junková, 1991, str. 39).

V jiných jazycích se souhlásky dělí podle tvrdosti a měkkosti, podle napjatosti, podle aspirace, podle jednoduchosti nebo zdvojenosti (Romportl, 1981, str. 70).

2.3.3.2 Samohlásky

Typickým znakem samohlásek je, že při jejich artikulaci vzniká tón, na rozdíl od souhlásek, kde vzniká šum. Český jazyk má 5 samohlásek, 10 vokalických fonémů, kterým odpovídá 14 grafémů (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 28).

Při realizaci samohlásek prochází výdechový proud řadou rezonátorů. V těchto rezonátorech jsou jeho jednotlivé složky zesilované. Výška a síla samohlásek závisí na uspořádání, délce, velikosti, tvaru ústní a hrdelní dutiny. Při artikulaci samohlásek se poté vlastnosti obou dutin mění – zvětšují se, zmenšují se a mění se tvar rtů (Junková, 1991, str. 26).

2.3.3.2.1 Klasifikace podle trvání

Podle délky trvání dělíme samohlásky na krátké a dlouhé, přičemž dlouhé trvají asi dvakrát déle než samohlásky krátké (Romportl, 1981, str. 48). Obměna krátkých a dlouhých samohlásek není v českém jazyce možná, protože tato obměna může mít fonologický význam. Délka samohlásky nemá v češtině ani vliv na umístění přízvuku. Liší se svou otevřeností a zavřeností – krátké jsou otevřenější než dlouhé (Junková, 1991, str. 27).

V českém jazyce se objevuje i tzv. polodélka, se kterou se setkáváme v běžné mluvě – v obecné češtině nebo nářečí. V některých jazycích jsou dlouhé samohlásky v některých pozicích zkracovány (Romportl, 1981, str. 48).

České samohlásky jsou podávány v graficky upraveném tzv. vokalickém trojúhelníku, který naznačuje rozdíly v posunu jazyka, podle samohlásky, která se artikuluje (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 29).

2.3.3.2.2 Klasifikace podle horizontálního a vertikálního posunu jazyka

Podle místa horizontálního posunu jazyka při artikulaci dělíme samohlásky, přední a zadní. Z hlediska vertikálního posunu jazyka dělíme samohlásky na středové vysoké a nízké (Hubáček, 1971, str. 27).

1. Střední nízká samohláska – jazyk se nachází na spodině dutiny ústní, v některých případech se může stát, že je uprostřed trochu prohnutý, zmenšuje se hrdelní dutina, rty se do artikulace nezapojují (Junková, 1991, str. 29). Do této skupiny patří z českých samohlásek „a, á“ (Romportl, 1981, str. 43).
2. Přední středová samohláska – jazyk se při artikulaci posune dopředu, špička jazyka se trochu přizdvihne, zvětšuje se hrdelní dutina a tím pádem se zmenšuje ústní dutina (Junková, 1991, str. 29). V této skupině najdeme samohlásku „e, é“ (Romportl, 1981, str. 44).
3. Přední vysoká samohláska – jazyk se při artikulaci posouvá více dopředu a vzhůru než u předchozí samohlásky, špička jazyka se dotýká dolních řezáků, zvětší se hrdelní dutina, rty jsou blízko u sebe (Junková, 1991, str. 30). V této skupině se nachází samohláska „i, í“ (Romportl, 1981, str. 44).
4. Zadní středová samohláska – jazyk se posune dozadu při artikulaci, střední část jazyka se zvedne směrem k měkkému patru, špička leží volně v dutině ústní, rty jsou vyšpulené a podílejí se na artikulaci (Junková, 1991, str. 30). Do této skupiny patří „o, ó“ (Romportl, 1981, str. 44).
5. Vysoká zadní samohláska – při artikulaci poslední samohlásky je jazyk vyklenutý směrem nahoru a někdy se dotýká čípku, rty vytvářejí malou štěrbinu a tato štěrbinu ovlivňuje výsledek výslovnosti (Junková, 1991, str. 31). V této skupině se nachází poslední česká samohláska „u, ú“ (Romportl, 1981, str. 44)

2.3.3.2.3 Dvojhlásky

Dvojhlásky jsou složitější seskupení hlásek, kde si vokaličnost zachovává první element a poslední element je oslabený a ten nemá schopnost tvořit slabiku (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 32).

Jeden vokál tvoří jádro dvojhlásky a druhý se označuje jako polovokál. Jádrem slabiky je většinou takový prvek, který se může v českém jazyce vyskytovat jako samostatný vokál (Junková, 1991, str. 31). Vrchol dvojhlásky je ve většině případů otevřenější než druhá složka, která se nazývá polovokál a bývá většinou redukováný (Romportl, 1981, str. 60).

Podle toho, kde se nachází vrchol, rozdělujeme diftongy klesavé a stoupavé. Diftong klesavý se nazývá dvojhláska, vrchol se nachází v počáteční fázi. V českém jazyce se nachází pouze dvojhlásky klesavé. Při tomto druhu dvojhlásek je druhá část vždy tvořená u-ovým polovokálem (Junková, 1991, str. 32). O stoupavém diftongu

mluvíme, pokud se vrchol nachází v koncové části. Tyto diftongy jsou známé třeba ve slovenštině (Romportl, 1981, str. 61).

2.4 Fonologie

2.4.1 Fonologie a její rozdělení

Vědní disciplína, zabývající se zvukovou stránkou jazyka. Zaměřuje se funkci a kombinování zvukových prostředků (Hájková, 2006, str. 11). Zabývá se složkami zvukového signálu řeči, které jsou významotvorné, to jsou ty složky, které rozlišují slova a slovní tvary (Karlík, Nekula, Rusínová 2008, str. 25). Mezi významotvorné složky lze řadit i tón hlasu, rychlost řeči nebo postoj ke sdělovanému, to vše ovlivňuje příjemce a může změnit porozumění a postoj k řečené skutečnosti (Krčmová, 1984, str. 30).

Fonologie se stejně jako fonetika rozděluje na několik disciplín. Obecná fonologie se zabývá studiem více jazyků, zkoumá obecné otázky poznávání a rozlišování fonémů, které jsou nejmenší významotvorné jednotky. Další disciplína se jmenuje historická fonologie, vyvíjející již od 19. století (Junková, 1991, str. 72). Snaží se popsat procesy vývoje a srovnává fonologický systém s vývojově staršími. Srovnávací fonologie je disciplína, která sleduje a porovnává fonologické systémy různých jazyků. A ty se poté využívají v praxi (Krčmová, 1984, str. 31).

Za základní jednotku fonologie je považován foném. Paní docentka Bohumila Junková ve svém díle cituje Milana Romportla, který charakterizuje foném následovně: „Foném je zvukový jazykový prostředek sloužící k odlišení morfémů, slov a tvarů slov téhož jazyka s různým významem. Liší se od ostatních fonémů téhož jazyka nejméně jednou fonologickou distinktivní vlastností“ (Junková, 1991, str. 72). Fon neboli hláska je konkrétní realizace fonému. Fon má různé varianty, které se nazývají alofony, ty vznikají např. různými pozičními varianty jedné hlásky – rozdíl mezi alveodontálním a velárním „n“ (Hájková, 2006, str. 11).

Jednotka, která je obecnější než foném se nazývá morfoném, který vzniká při hláskových alternacích uvnitř jednoho morfému. V českém jazyce se např. mění podoba morfému při ohýbání nebo odvozování (Krčmová, 1984, str. 32).

2.4.1.1 Fonologická kombinatorika

Docentka Bohumila Junková charakterizuje fonologickou kombinatoriku tímto způsobem: „Fonologickou kombinatorikou rozumíme systém způsobů využití fonémů ve fonologických jednotkách a možnosti jejich kombinace“ (Junková, 1991, str. 85). Ve většině případů se vychází ze zvukových kontrastů a vztahů mezi fonémy. Tyto vztahy se vytváří pomocí jejich shod nebo naopak jejich rozdílů (Palková, 1994, str. 129). Kromě shod a rozdílů hrají roli také jiné důvody pro kombinování fonémů, mezi které patří i snaha o usnadnění artikulace, tradice v češtině nebo hláskové změny, které vznikly v průběhu vývoje jazyka v minulosti (Hubáček, 1971, str. 41).

2.4.1.1.1 Souhláskové a samohláskové skupiny

Samohláskové skupiny jsou v českém jazyce tvořeny pouze dvěma členy. V češtině je samohlásková skupina představována diftongy, domácím „ou“ a dvojhlásky cizího původu „au“ a „eu“ (Junková, 1991, str. 89). V cizích jazycích se objevují samohláskové skupiny, kterými prochází morfémová hranice, nikoli však v češtině. V domácích slovech se mohou potkat dvě samohlásky pouze na morfematickém švu – na rozhraní předpony a slovního základu (Palková, 1994, str. 138).

Souhláskové skupiny jsou častější než samohláskové skupiny, důvodem je, že ve slabice se objeví vždy jen jedna samohláska, ale souhlásek může být v jedné slabice až pět (Junková, 1991, str. 90). Avšak nejčastější je kombinace dvou. Souhláskové kombinace, obsahující více než dva komponenty, stojí na začátku nebo na konci slova, uprostřed slova se objevují pouze v předponách (Hubáček, 1971, str. 42). Souhláskové skupiny tvoří poměrně pevně skloubený systém (Hubáček, 1971, str. 40).

2.4.1.1.2 Stavba slabiky

Nejzákladnější seskupení fonémů se nazývá slabika. Systém tvoření slabik je celkem ustálený, výjimky se objevují pouze na periférii jazyka. Pro existenci slabiky je velmi nutná přítomnost samohlásky, která se ve zvukomalebných slovech často neobjevuje (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 40).

Členění slov do slabik odpovídá i přirozené mluvě uživatelů jazyka, záleží i na citu k jazyku, který se rozvíjí již v raném dětství. Tento cit a potřeba rozdělit slova do slabik vychází pravděpodobně z artikulačních a akustických skutečností (Krčmová, 1984, str. 35).

Každá slabika je tvořena jádrem slabiky, které je následováno nebo předcházeno svahy slabiky (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 40). Za jádro slabiky je považována

ta část, která je vyslovována nejhlasitěji. V českém jazyce se většinou v jádru slabiky objevují slabikotvorné konsonanty „l“ a „r“ (Krčmová, 1984, str. 36). Dalšími komponenty, které tvoří jádro slabiky, jsou vokály, které tvoří kontrast k ostatním hláskám. Slabikotvorné však mohou být i nasály, ale pouze ojedinele (Junková, 1991, str. 90).

Svahy slabik se rozumí ty části, které předchází nebo následují po jádru slabiky. Slabika může existovat i bez těchto svahů. Svahy jsou tvořeny jednou nebo více souhláskami (Krčmová, 1984, str. 36). Avšak ve slabikách se samohláskovým jádrem mohou svah tvořit také sonory – hlásky, které převyšují šumovou zvučnost, nebo glidy – souhláska, která je akusticky na pomezí konsonantů a vokálů (Karlík Nekula, Rusínová, 2008, str. 41).

Počáteční hranice slabiky se shoduje se začátkem slova (Junková, 1991, str. 91). Podle toho jak slabika končí, dělíme slabiky na dva typy – otevřené nebo zavřené slabiky. Otevřené slabiky jsou zakončené samohláskou a zavřené slabiky končí souhláskou. Slova v češtině mohou mít více než deset slabik, ale v běžné mluvě se setkáváme s kratšími slovy. V českém jazyce se vyskytují i slova neslabičná, některá slova nemají stálý počet slabik, protože v obecné češtině je uživatelé zkracují (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 43).

2.4.1.1.3 Slovo

Seskupení fonémů, které se artikuluje se sousedními výrazy, se nazývá slovo. Slovo nese svůj vlastní hlavní přízvuk. Začátek slova signalizuje přízvuk, ale kromě přízvuku může být začátek slova signalizován typickým seskupením fonémů. V českém jazyce jsou časté kratší výrazy, ale mohou se i vyskytnout desetislabičná slova nebo slova neslabičná (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 43).

Jednoslabičná slova jsou obvykle nepřízvučná. Tato slova nenesou žádný samostatný význam. Postavení těchto slov v textu se řídí jistými pravidly. Tato slova se dělí na příklonky a předklonky (Junková, 1991, str. 93). Příklonky se v českém jazyce přidávají za první přízvučný celek ve větě. Mezi příklonky řadíme některá zájmena, částice nebo spojky. Předklonky tvoří zvukovou jednotku se slovem následujícím, mezi předklonky v češtině patří navazovací částice, spojky (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 45).

2.4.2 Zvuková stránka jazyka

Jazyk je zvukový signál řeči, který je souvislý celek. V tomto celku na sebe slova navazují a toto propojení souvisí s plynulostí artikulace. Mezi přechody se tvoří jednotlivé vrcholové fáze (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 43). Zvukové prostředky se poté dělí podle toho, co v řeči převládá – pokud převládá síla, výška, trvání nebo barva hlasu. Tyto prostředky se dělí na dynamické, melodické a kvantitativní (Junková, 1991, str. 45).

2.4.2.1 Dynamické prostředky

Mezi prostředky dynamické, se v českém jazyce, řadí přízvuk – slovní a větný.

Slovní přízvuk rozděluje jednotlivá slova v mluveném projevu. Slovní přízvuk je v češtině vždy na začátku slova. Podstatou tohoto přízvuku je rozdělování slabik na přízvučné a nepřízvučné slabiky (Krčmová, 1984, str. 24). Pokud dojde ke spojení jednoslabičné předložky se slovem, bývá přízvuk na předložce, pokud však chceme slovo po předložce zdůraznit nebo je toto slovo velmi dlouhé, necháváme přízvuk na něm (Čechová, 2000, str. 38).

Větný přízvuk stojí na konci výpovědi, pro zdůraznění jejího významu, k tomuto zdůraznění používáme zvukové prostředky (Junková, 1991, str. 37). Větný přízvuk mluvčí používá pro zdůraznění tématu sdělení, klíčových slov a poté jádra. Ke zvýraznění se používá zvýraznění přízvučné slabiky, změna tónu, síla a tempo řeči. Klade se důraz na to, co mluvčí považuje za klíčové. Důrazem tedy rozumí subjektivní přístup mluvčího k výpovědi, protože zdůrazněný může být kterýkoliv větný úsek, i takový, který nenese primární přízvuk. Pokud však mluvčí mluví klidnou řečí, nepoužívá žádné zvýraznění. Větný přízvuk se uplatňuje při emoční výpovědi (Krčmová 1984, str. 100).

2.4.2.2 Melodické prostředky

Mezi melodické prostředky řadíme intonaci nebo také melodii vět. Melodii hlasu se rozumí střídání výšky hlasu během mluvení, řetězec silových a výškových změn. Intonace výpovědi umožňuje posluchači rozeznat ukončenost a neukončenost vět. Posluchač také dokáže rozeznat, o jakou výpověď se jedná – oznamovací, tázací či zvolací (Krčmová, 1984, str. 103). Nejdůležitější část melodie věty vychází z jejího intonačního centra, tedy odtud, kde je jádro výpovědi až na konec výpovědi. Tuto část výpovědi označujeme pojmem kadence (Junková, 1991, str. 46). Kadence tedy značí

ukončenost výpovědi, dochází k poklesu hlasu na konci úseku. V českém jazyce máme dvě základní kadence – klesavou a stoupavou (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 49).

Klesavá kadence se vyznačuje klesavým hlasem od centra výpovědi až k jejímu konci (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 49). Objevuje se u vět neutrálních, tedy bez snahy cokoliv zvýraznit, u vět oznamovacích, při vytýkání, použijeme ji i v doplňovacích otázkách nebo otázkách vylučovacích (Krčmová, 1984, str. 103).

Stoupavá kadence je typická vzestupem hlasu po intonačním centru nebo přímo v něm, na konci výpovědi může dojít k poklesu hlasu. Stoupavou kadenci lze slyšet u otázek zjišťovacích (Junková, 1991, str. 48).

Kromě klesavé a stoupavé kadence lze v některých zdrojích najít pojem polokadence, neboli nekoncová kadence, která se objevuje u nekoncových výpovědí. Lze ji slyšet při vytýkání a výčtu, pozná se podle poklesu hlasu před jádrem výpovědi (Krčmová, 1984, str. 103).

2.4.2.3 Kvantitativní prostředky

Mezi poslední skupinu prostředků, které ovlivňují výpověď, se řadí pauza, tempo řeči, síla, barva a výška hlasu (Junková, 1991, str. 52).

Pauza je velmi důležitá pro rozčlenění textu na menší části, slouží mluvčímu k jeho fyziologickým funkcím. Mluvčí se během pauzy nadechuje, aby mohl pokračovat ve svém projevu (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 48). Správné umístění pauzy ovlivňuje význam výpovědi. Pauza se ve výpovědi dělí na tři druhy. Existuje pauza absolutní, tedy ta, která je neomezená v délce trvání, krátká pauza se nazývá pauza relační, poslední typ pauzy se jmenuje potenciální. Potenciální pauza je pauza, která se ve výpovědi může a nemusí vyskytovat (Junková, 1991, str. 52).

Dalším kvantitativním prostředkem, který ovlivňuje výpověď je tempo řeči. Tempo řeči je závislé na obsahu sdělení, jelikož důležitější části výpovědi, bývají řečeny pomaleji. V tempu řeči se odráží i vztah mluvčího k posluchači a k výpovědi. U posluchače, u kterého si mluvčí myslí, že je méně chápavý, zvolí pomalejší tempo (Krčmová, 1984, str. 94). Mluvčí si také vybírá tempo řeči s ohledem na své zkušenosti, u rychlejšího tempa dochází k redukci slabik a ke snížené srozumitelnosti. Pomalé tempo, na druhé straně, velmi unavuje posluchače (Junková, 1991, str. 53).

Barva hlasu pro vyjadřování není nezbytná, ale jedná se o neoddělitelnou část mluveného slova. Barva hlasu je předurčena kvalitou hlasu, proto každý člověk má svou zvláštní specifickou barvu hlasu, podle které ho lze poznat (Hubáček, 1971, str. 67).

Mluvčí mění barvu hlasu nevědomě, jinou barvu má hlas při pocitu radosti, pohody, stresu nebo náhlého strachu. Vědomě barvu hlasu umí měnit zkušení řečníci nebo zpěváci (Krčmová, 1984, str. 93).

Síla hlasu je založena na kmitání hlasivek. Základní síla hlasu je dána fyziologicky, mění se díky výdechovému proudu a svalovému napětí hlasivkových svalů v průběhu řeči (Krčmová, 1984, str. 91).

Posledním kvantitativním prostředkem je výška hlasu, která má základ ve frekvenci hlasivkových kmitů a je dotvořena rezonancí nadhrtanových prostor, protíná se s barvou hlasu. Výšku lze pozorovat na jednotlivých hláskách (Hubáček, 1971, str. 67).

2.5 Ortoepie

Ortoepií rozumíme soubor norem, kterými se řídí zvuková stránka jazyka. Ortoepie je tedy věda, která se týká změn, které vyplývají z postavení hlásek v proudu řeči. Na základě těchto změn jsou zpracovávány zásady, které jsou poté zpracovány do příslušných příruček (Čechová, 2000, str. 40). Znalost těchto pravidel zajišťuje srozumitelnost projevu a její kultivovanost. Avšak vytvoření závazného popisu podoby národního jazyka je velmi složitý proces, po zpracování musí být materiály pro správnou mluvu srozumitelné pro všechny typy uživatelů (Krčmová, 1984, str. 14).

2.5.1 Zásady spisovné češtiny

Tyto zásady spisovné češtiny vychází z ortoepických příruček. Český mluvený jazyk vychází z jazyka psaného. Avšak nelze říci, že mluvený jazyk je totožný s psaným, v mluvě dochází k rozdílům v kvalitě hlásek nebo dochází k asimilaci znělosti (Čechová, 2000, str. 41).

Podle Bohuslava Hály, kterého cituje paní docentka Bohumila Junková, je ortoepická výslovnost „skutečně existující přirozená a na tradici založená výslovnost, která jako nedílná součást spisovného jazyka plní jeho celonárodní dorozumívací funkci; je to výslovnost oněch uživatelů spisovného jazyka, kteří se snaží o spisovný projev kultivovaný po všech stránkách, z hlediska výslovnosti tedy prostý zvláštností jak místních, tak i osobních.“ A proto při stanovení zásad spisovné výslovnosti, se musí brát zřetel na přesnou a pečlivou artikulaci hlásek a jejich spojení v proudu artikulace. A protože po celém území není výslovnost stejná, je potřeba tuto mluvu sjednotit nebo

určit, kde nevádí jakékoliv kolísání. Spisovný jazyk vychází ze středočeského nářečí (Junková, 1991, str. 56).

2.5.1.1 Změny souhlásek v souvislé řeči

Při spojování hlásek v proudu řeči dochází ke změnám, které mohou mít vliv na část souhlásek nebo ke změně souhlásky celé. Tyto změny nazýváme *spodoba znělosti*, *spodoba artikulační*, *redukci hlásek* nebo ke *zvukové podobě některých slov*.

Ke *zvukové podobě* dochází tehdy, když znělá párová souhláska se na konci slova vždy změní v párovou neznělou – slovo „led“ a „let“ se vyslovují stejně a význam lze rozpoznat jen v psané podobě (Čechová, 2000, str. 40).

Ve skupině párových souhlásek, která jsou uvnitř slov nebo na rozhraní předložky a slova, dochází k *asimilaci znělosti*. *Asimilace znělosti* spočívá v tom, že se celá skupina změní na skupinu znělou nebo neznělou a to podle poslední souhlásky. K *spodobě znělé hlásky na neznělou* dochází jen v důsledku *koncového postavení ve slově*. Zvláštní postavení v této změně má souhláska „v“ *asimilaci podléhá*, ale sama ji *nezpůsobuje* (Čechová, 2000, str. 40). Kromě „v“ tvoří výjimku i souhláska „ř“, která se *asimiluje vzhledem k souhlásce, která ji předchází*, ale i *následuje*. „Ř“ také působí *spodobu znělosti*, pokud stojí na začátku slova, působí *asimilaci k předcházejícímu slovu* (Junková, 1991, str. 61).

Spodoba artikulační vyrovnává rozdíl mezi dvěma souhláskami, které mají odlišnou artikulaci. Ve skupinách, kde se vyskytují souhlásky „d“ a „t“, se místem artikulace přibližuje první souhláska k druhé (Čechová, 2000, str. 40). *Úžinové souhlásky „s, z, š, ž“ se připouští zjednodušená výslovnost* (Junková, 1991, str. 62). V běžné mluvě některé artikulačně blízké hlásky *splývají*, avšak ve spisovném jazyce se musí jejich rozdíl zachovávat, zvláště když se *stýkávají na morfematickém švu* (Čechová, 2000, str. 40).

Skupina dvou stejných hlásek se v jednom slově vyslovují jako *jediná souhláska*, pokud by však mělo dojít k *homonymii*, vyslovují se hlásky *obě* (Čechová, 2000, str. 40). *Obě hlásky se také vyslovují ve spisovné výslovnosti, na hranici před osobní koncovkou, na švu částí složených slov nebo mezi předložkou a následujícím slovem* (Junková, 1991, str. 59).

2.5.1.2 Změny samohlásek v souvislé řeči

Změny samohláskových skupin jsou způsobeny územním původem mluvčího, který je ovlivněn nářečím svého území. Dalším důvodem, kdy dochází k odchylkám při artikulaci samohláskových skupin, je nedbalá výslovnost nebo záměrně deformovaná výslovnost (Krčmová, 1984, str. 110).

Při artikulaci samohláskových skupin dochází k záměrnému zkracování jednotlivých dlouhých samohlásek, tato odchylka se především týká samohlásky „ú“ a „í“ (Junková, 1991, str. 57).

Další odchylka, která se řadí do této skupiny, se nazývá nadměrné dlužení krátkých samohlásek. K dlužení dochází především na konci vět nebo před pauzou, např.: „Co jé? Pívo!“ (Junková, 1991, str. 57).

K poslední odchylce dochází ve výpovědích, které jsou emočně laděné. A pro mluvčího je jejich artikulace důležitá (Junková, 1991, str. 58).

2.5.1.3 Výslovnost přejatých slov

Slova cizího původu tvoří významnou část slovní zásoby českého jazyka. Tato slova obohacují odborné vyjadřování a umožňují přesnější popis výrazu. Některá slova se plně přizpůsobila slovům domácím a jejich cizí původ si již mluvčí neuvědomují (škola, žák ...). Naopak u jiných slov stále cítíme, že se jedná o slova cizí a snažíme se mu přizpůsobit i výslovnost (Čechová, 2000, str. 84).

Pravidla pro výslovnost cizích slov nejsou jasně předepsaná, proto se mluvčí snaží nahradit cizí hlásky co nejvíce podobnými v českém jazyce. Slova, přejatá z jakéhokoliv cizího jazyka, vyslovuje český mluvčí vždy s přízvukem na první slabice (Čechová, 2000, str. 84).

Nejen v mluveném projevu se projevuje snaha zdomácnit cizí slova. Avšak pravopisné přizpůsobení je závislé na době, kdy slovo bylo přijato, pokud bylo převzato do českého jazyka. Pokud bylo přejato v dobách již minulých, tak se pravopis zcela přizpůbil pravopisu českému. Pravopis slov původních si zachovalo málo cizích slov, ale i taková se v našem jazyce vyskytnou (Junková, 1991, str. 65).

2.6 Ortofonie

Ortofonie je jedna ze složek, které tvoří ortoepii. Pod názvem ortofonie rozumíme vědu, která má za úkol popsat správnou podobu jednotlivých hlásek (Palková, 1994, str. 318).

Ortofonie popisuje standartní a správné znění jednotlivých hlásek. V českém jazyce např. existuje mnoho variant výslovnosti hlásky „r“ a jen jedna je správná. V rámci této vědy se také vymezují postoje k výslovnosti hlásek v rámci oblastí, nářeční a vrstevné obměny hlásek. Ortofonie také pamatuje na individuální proces vyslovování hlásek – ty jsou obvykle poté brány jako vady řeči a musí se s každým mluvčím pracovat, aby se co nejrychleji a co nejdokonaleji vada řeči odstranila (Krčmová, 1984, str. 12).

2.6.1 Vady řeči

Vady řeči souvisejí se špatným souborem poznatků během osvojování řeči přirozenou cestou. Dítě, při učení mluvení, vnímá řeč pomocí sluchového smyslu a poté se jí snaží napodobovat. U napodobování může dojít k omylu ve vnímání, dítě nemusí zvládnout koordinaci pohybů artikulačního ústrojí nebo může dojít k nedokonalé sluchové kontrole výsledků a to vše vytváří vhodné podmínky pro vznik některé z vad řeči.

Avšak při osvojování řeči musíme rozlišovat proces osvojování řeči, kdy se dítě učí mluvit a nedostatky se objevují náhodně. Do čtyř let se jedná o fyziologickou patlavost a jedná se o zcela normální vývoj řeči. Pokud však patlavost přetrvává, měl by se navštívit logoped. U malých dětí se vada řeči odstraní celkem snadno, ale u dospělého člověka odstranění řeči trvá mnohem déle a je zapotřebí velmi silný motiv, aby se mluvčí nevzdal (Krčmová, 1984, str. 69).

Vady řeči se tedy týkají špatného vyslovování jedné či více hlásek. Názvy těchto poruch se jmenují podle řeckého názvu hlásky – nesprávné vyslovování L = lambdacismus, R = rotacismus, špatná výslovnost sykavek se nazývá sigmatismus, K = kappacismus, Ř = rotacismus bohemicus (Hubáček, 1972, str. 77).

K vadám řeči se také řadí poruchy řeči, které se nemusí týkat jen špatné výslovnosti hlásek, ale týkají se také opožděného vývoje řeči či jiných dysfázíí. Dysfáziemi rozumíme název pro dětskou nemluvnost, trvající od jeho narození – většinou se spojí s rozumovými poškozeními. Mezi poruchy řeči patří také huhňavost, což je porucha zvuku řeči, která vzniká v důsledku nesprávné činnosti měkkého patra při vytváření patrohltanového závěru. Pokud člověk trpí huhňavostí, má problém vytvořit hlásky nosní. Dyslálie neboli patlavost je další porucha řeči, dyslálie se dělí na několik druhů např. mogilálie při níž dítě hlásku zcela vynechává, paralálie – dítě hlásku nahrazuje jinou a nejtěžší formou dyslálie je tetismus, přičemž

dítě neumí velký počet hlásek i slabik a jeho řeč je nesrozumitelná. Nejčastější poruchu řeči nazýváme koktavost. Při koktavosti je postižena motorická oblast mluvní koordinace. Nejčastěji se projevuje mezi šestým a sedmým rokem věku a v dospělosti se někdy vrací. Mezi poruchy řeči se také řadí dyslexie a dysgrafie. U dyslexie má dítě problém se čtením, neumí se naučit obvyklým způsobem číst. Dysgrafie je poté porucha psaní. Objevuje se mnoho jiných druhů poruch řeči, avšak tyto jsou nejčastější (Palková, 1994, str. 349).

Vady a poruchy řeči se nejčastěji objevují u dětí, které vyrůstají v prostředí, kde se na dítě nedostatečně mluví a nepovídá se s ním. Objevují se také samozřejmě u dětí, které jsou pohybově neobratné, mají omezený duševní vývoj, u dětí s poruchami sluchu nebo u dětí, které mají problémy s fyziologickou funkcí mluvidel (Junková, 1991, str. 70).

3 Empirická část

Smyslem empirické části je komparace slovní zásoby u žáků navštěvující druhý stupeň základní školy. Nahrávání jsme uskutečnili ve městě Vlašim na jedné z místních základních škol. Tuto školu navštěvují žáci z města i děti z okolních vesnic. Město Vlašim se řadí mezi středně velká česká města, žije zde necelých 12 tisíc obyvatel (<https://www.aktualne.cz/wiki/geografie/statymesta/vlasim/r~09f6dd76e1d411e4994f002590604f2e/?redirected=1487604303> [online]. [cit. 2017-02-20]).

Metoda, která byla v rámci výzkumného šetření použita, byla metoda nahrávání na diktafon a mobilní telefony. Po předešlých zkušenostech bylo zjevné, že pokud se do třídy plné dorostenců dostaví cizí subjekt, žáci okamžitě přizpůsobují svůj mluvený projekt tomuto pozorovateli a nejedná se již o autentické nahrávky. Nahrávky byly proto pořízeny za pomoci žákyň z daných tříd. Jedná se tedy o zcela autentické nahrávky, jelikož jejich spolužáci netušili, že jsou v danou chvíli nahráváni. Nahrávání proběhlo během volných hodin či přestávek. Avšak bylo uskutečněno i během vyučovacích hodin, přesněji během hodiny českého jazyka, kdy byl vyučující na nahrávání předem upozorněn.

3.1 Skupina respondentů

Nahrávání bylo zaměřeno na žáky druhého stupně základní školy, přesněji jsme se zaměřili na žáky sedmé a deváté třídy, lze však slyšet i žáky z osmých tříd, jelikož docházelo ke smíšení žáků během školních přestávek. Tyto třídy byly vybrány záměrně, jelikož žáci si jsou vědomi svého věku a jimi používaný slovník výrazů tomu odpovídá. Žáci byli vybráni náhodně a jsou různého pohlaví. Všichni žáci navštěvují běžnou výuku na základní škole. Všichni zákonní zástupci nahrávaných žáků vyjádřili svůj souhlas s nahráváním a jeho podmínkami.

Jedná se o čistě experimentální výzkum v omezeném počtu respondentů, nelze tedy hovořit o obecně platných stanoviscích, jejichž potvrzení nebo naopak vyvrácení by mělo obecnou platnost. Oslovili jsme 50 žáků, ve věku 12-16 let, nahrávali jsme všechny, někteří z nich se však během nahrávání téměř neprojeví, zde sehrála roli oblíbenost žáků ve třídě. Je zřejmé, že oblíbení žáci jsou slyšet častěji než ti, s kterými se žákyň, provádějící nahrávku, nebaví. Nelze tedy říct přesný počet nahraných a slyšitelných respondentů.

3.2 Stanovené předpoklady

Na základě daných poslechů jsme si stanovili tyto předpoklady:

P1 – sociální sítě a masová média ovlivňují mluvený projev žáků.

P2 – do mluveného pronikají chatové zkratky.

P3 – podle rozdělení do tříd, se budou výsledky měnit.

P4 – v projevu žáků je patrný vliv cizích jazyků, především anglického.

P5 – dívky se budou projevovat mírněji než chlapci, nebudou používat velké množství vulgárních výrazů.

3.3 Výzkum

Nahrávání probíhalo během školního roku 2015/2016 za pomoci mých sestřenic, které danou školu navštěvují. Tento způsob nahrávání byl vybrán záměrně. Jelikož po naší osobní návštěvě v daných třídách začali žáci vybočovat ze své běžné normy mluvy a nejednalo se o autentickou mluvu, o kterou nám v empirické části především šlo. Nahrávání probíhalo v průběhu třech měsíců, vždy náhodně. Podařilo se nám zachytit zcela autentické nahrávky řeči žáků, kteří používají velmi pestré způsoby komunikace, ať už se jedná o zkratky, cizí slova nebo pouze o zkracování nebo zánik jednotlivých hlásek.

Během nahrávek lze zjistit, že žáci mluví přirozeně, to znamená obecnou češtinou a spisovnou formou českého jazyka, hovorovou češtinou. Jednotlivé jevy budeme zkoumat v následujících kapitolách. Nahrávky analyzujeme z pohledu hláskoslovné stránky, tvaroslovné sféry, z pohledu syntaxe a z lexikální stránky jazyka. Pro postup analyzování jsme se rozhodli na základě prostudování odborných publikací: Jaklová – Mluva mládeže v jižních Čechách, Hoffmanová, Müllerová – Čeština v dialogu generací.

3.3.1 Hláskoslovná rovina

V této kapitole se zaměříme na kolísání spisovné hlásky na nespisovnou. Tento jev se v našem výzkumu objevoval velmi často, jelikož žáci nedbají na svou mluvu a to ani před vyučujícím. Po příchodu vyučující do třídy stále probíhá hovor na stejné komunikační úrovni, na které probíhal za jeho nepřítomnosti.

V sebraném materiálu byla zachycena velmi častá krátká výslovnost samohlásek, jednalo se především o samohlásku „i“. Tato výslovnost se objevovala téměř u všech

nahráných respondentů. Nejčastěji jsme tento jev zaznamenali u výslovnosti slovesných tvarů, respondenti velmi často používali slovo „nevím“, v jejich mluvě „*nevim*“, jedná se o nejčastěji použité slovo. Bylo použito každým, kdo se nahrávek zúčastnil a lze ho z nahrávek slyšet. Pro představu uvedeme několik příkladů – „*takhle s tím žlutým – to nevim ...*“, „... *Kačí kolik jich už máš? – nevim ...*“, „...*krádež – tak to nevim – dyť si viděla, jak mi to spadlo – to nevim – já to řeknu mamince...*“. Dalšími častými slovy, s touto výslovností, které lze v nahrávce zaslechnout – „*řikam, dik, vim, nečumim, chodim, neni, vidim, umim, neumim, sedim, prosim, netušim, spim*“ aj. Lze si tedy všimnout, že žáci používají krátkou výslovnost jak v základu slova, i v koncovce. Tato výslovnost se objevovala i v zájmených tvarech a to nejčastěji „*s kym, s nikym, s tim,*... aj. Naši žáci nepoužívali pouze krátkou formu výslovnosti u vokálu „i“, ale zkracovali si výslovnost i u jiných, například u dlouhé formy vokálu „ů“ na „u“ a to nejčastěji ve slově „půjdeme“, toto slovo vyslovují pomocí krátké formy tohoto slova „*pudem*“.

Jako druhý nejčastější jev, kterého si lze v nahrávkách všimnout, označíme používání protetického „v“ na začátku slova. A to nejčastěji před spisovným vokálem „o“. Výslovnost s použitím protetického „v“ je nejvíce slyšet u osobních zájmen, a to u zájmena „on, ona“ a ve výslovnosti předložky „od“. Tento jev byl patrný především v nahrávce, kdy lze rozpoznat žáky hrající karetní hru Kvarteto. Děvčata, která se zúčastnila této hry, používají hojně právě předložku „od“, tato předložka je tedy vždy vyslovována s počátečním konsonantem „v“ – „*vod tebe, vod ní*“. Pro lepší představu uvedeme krátký útržek nahrávky: „... *taky bych chtěla vod Káji pět á a vod Barči pět cé – já vod Káji šest bé, děkuji ti á ještě chci vod Ádi čryry á – čtyry á nemám a chci vod Šárky ... - to je hajzl, že jo? – Kájo já by sem vod tebe chtěla jedna á – nemám, vidíš to? – Mončo já chci vod tebe jedna cé, vod tebe jedna dé a vod Marti bysem chtěla tři cé – á bysem chtěla vod Ádi sedum bé, vod Káji sedum á a sedum dé ...*“. Lze si všimnout, že se jedná pouze o sedm promluv a v těchto promluvách je jedenáctkrát použit tvar s protetickým „v“. Tento úryvek pochází z nahrávky, trvající 51 minut a po celou dobu nahrávky žáci používají stejný způsob výslovnosti této předložky. V celé nahrávce je stejná forma předložky použita ve 39 případech. Další předložkou, která je vyslovována tímto způsobem je předložka „o“, tato předložka je vyslovována formou „vo“, pro upřesnění uvádíme několik vybraných replik – „... *vo kolik peněz je vokradi?! ...*“, nebo „...*vo to fakt nestojim...*“. Po celou dobu nahrávky samozřejmě respondenti nehráli pouze karetní hru, ale mluvili i o dalších tématech a i zde bylo

možné slyšet výrazy s použitím protetického „v“. Velmi často bylo použito ve výslovnosti osobního zájmena „oni“, jež je vyslovováno formou „voni“. Nejenom v této nahrávce, ale i ve zbývajících, se objevovala tato změna i u sloves „odmítnout“ – „*jó von si mě chtěl přidat do přátel, tak sem to přijala, ale Motyčkový sem to vodmítla, ale koukala sem na ty její fotky a jako fakt hrůza, ty vole ...*“, „otevírat“ – „*dneska votvívá Pepko – cožé – neska votvívá Pepko*“, „oslovit“ – „*jakože dyž tu budu říkat třídě, tak je voslovim jakože takhle jakože?*“, „omluvit se“ a „otočit“ – „*já ti dám pardon až se ti hlava votočí kousavym do zadu – sem se vomluvil ...*“, „ukázat“ – „*já mám takovou hroznou fotku s náma – jo? – tak díky – vokaž Kájo jakou máš fotku?*“. Další slovesa nemají tak častou hojnost jako předchozí. Pokud je ovšem žáci použijí, vysloví je vždy s pomocí protetického „v“, jedná se o slovesa – „oslavovat, otočit se, okrást“. Protetickou výslovnost lze slyšet i při užití podstatných jmen. V těchto nahrávkách se především jednalo o podstatné jméno „okno, oblečení, oslavenec a oslava“. Protetickou výslovnost substantiva „okno“ – „*vokno*“ lze slyšet často. Zarážející ovšem je, že tuto formu užívají i vyučující, kteří by měli jít žákům příkladem. Výslovnost „*voslavenec*“ a „*voslava*“ se vyskytovala v projevech žáků, kteří si měli připravit cvičný projev v rámci výuky Českého jazyka. Tato skutečnost nám dokazuje, že žáci neprojevuji potřebu mluvit spisovně ani tehdy, pokud se jedná o projev, který by měl být použit pro širokou veřejnost.

Velmi častá změna byla také v kolísání spisovného „é“ na nespisovné „ý“ nebo „e“ na „y“ na konci slov. Tato výslovnost převažuje u zájmených a adjektivních podob slov, nejčastěji jsme mohli slyšet slova – „*dobrý, trapný, hezký, blbý, důležitý, druhý, strašný, jaký, hustý, jasný, těsný, plný, dlouhý, otravný, mladý, zoufalý, takový, levný, důležitý, malý, jasný, hrozný, příšerný, jaký*“. Žáci velmi často používají označení barev, jež jsou nespisovně zakončeny vokálem „ý“ – „*bílý, modrý, růžový*“. Do této skupiny změn zařadíme i kolísání spisovného zakončení vokálem „ý“ na nespisovnou skupinu hlásek „ej“. Toto kolísání se v našich v nahrávkách nevyskytovalo často, avšak za zmínku jistě stojí, protože tuto nespisovnou formu slov užívali i samotní vyučující. Naši pozornost jsme zaměřili jak na změnu v absolutním konci slova, tak i v základu slova a v jeho předponách. V základu slov jsme tuto změnu mohli slyšet ve tvaru slovesa „být“, vyslovováno nespisovnou podobou „*bejt*“ – „*...říkáš to blbě, má bejt, ahoj lidí! ...*“ nebo „*... vypadni! – proč? – já tu ci bejt! – říkám vypadni! ...*“. Tuto výslovnost jsme zaznamenali i u částice „prý“, v našich nahrávkách vyslovované formou „*prej*“ – „*... Romane, ty prej budeš táta – Romane ty si prej hodil Tereze*

semeno! ...“ Dalším slovem, ve kterém lze tuto změnu zaznamenat, bylo slovo „zítra“, vyslovované formou „zejtra“. Daleko častěji jsme tuto změnu zaznamenali na konci slov. Bylo možné tedy slyšet „*blbej, celej, Vošickej, bejvalej, slabej, nepovinej, celej, žádnej, nákej, důležitěj, malej, jinej*“. Pro představu uvedeme útržek rozhovoru „... *on druhěj to byl to bylo těsný – jeden, ne, tak to né ten je malej – Monča to dá – je to první levl Mončo, deset tisíc – ty si blbá – mám ti to udělat? – ne! – Monča to dá! – nech toho! – no tak víš, že jo – jedna – ty nejsi normální – ty taky e – to je každěj nenormální ...“* v nahrávce jsme také slyšeli „... *máme stejnej začátek jako – no tak holt jó no – ale já říkám, ty vole, že to má stejnej začátek jako Sindibád jako ta písnička – Moniko! – dobrej začátek ...“*. A i další replika byla bohatá na nespisovné výrazy, ale pro naši potřebu jsme vybrali tento úryvek „... *takže to bylo asi lesk, takovej lesklej, takže – to bych zrovna pochopila, že to bude dyž to bylo levný, loje nejsou tak levný – ale já myslela, že dyž to bylo glanc, že to bude normální a né lesk – neska píšeme tu souhrnku z ruštiny – a jakej máš problém – nó žádnej ale ...“*.

Do oblasti hláskosloví zařadíme i zánik souhlásky ve skupině konsonantů, jedná se především o skupiny „kd“, přičemž při výslovnosti zaniká konsonant „k“. Další častá změna ve výslovnosti vznikala ve skupině „vžd“, v této skupině poté zaniká konsonantická skupina „vž“. V našich nahrávkách se převážně jednalo o slovo „vždyt“ – „... *moje, zrovna dyž najdu pět korun, tak sou tvoje, vychladni! – moje moje! – neni – jojo – já sem to vzala ze strany – moje, říkám ta je moje – Mončo, pomoc – Mončo – krádež – tak to nevím – dyť si viděla, jak mi to padlo ...“*. Další velmi často používané slovo našich respondentů bylo slovo „když“ – „... *aha, no prostě já se bavím s Natálií a vona se baví se mnou, dyž tam Natálie není, tak za mnou leze a dyž tam je Natka, tak za mnou neleze – nó dyť vona měla něco jako streptokoka a angínu – jó to měla moje sestra, dyž byla malá ...“*. K zániku konsonantů dochází i ve slovese „chtít“, žáci neříkají „nechci“ ale „neci“ – „... *neci – vod tebe ci čtyry bé nebo cé a vod tebe čtyry dé, si blbá ne, si si jistá, jo? – vod tebe ci jedná cé ...“*.

Velmi vzácně jsme mohli slyšet kolísání „-ýho, -ým“ proti spisovnému „-ého, -ém“ v koncovkách, jednalo se o výrazy – „*hrozně hezkýho ...“* nebo „... *na tom není nic těžkýho ...“* nebo i ve výrazu „... *sem si je vostříhala a už je mám takovýhle...*“.

V oblasti hláskosloví jsme dospěli k závěru, že žáci velmi často používají protetické „v“ a ve výslovnosti zkracují vokály. Tyto jevy jsou však pro ně zcela běžné a neuvědomují si je ani tehdy, když přednášejí předem připravený proslov před celou třídou. Tento proslov by měl mít tedy spisovnou podobu, avšak v naší situaci tomu tak

není. Svou mluvu si však neuvědomují ani v prostředí mimo školu, na veřejnosti, například v obchodě nebo na ulici. V těchto situacích nejenže mluví nespisovně, ale několikrát i vulgárně. Jejich vzorem by měli být vyučující, ti však mluví podobným způsobem jako sami respondenti, jak lze slyšet na nahrávkách.

3.3.2 Tvarosloví

Oblast tvarosloví není na změny, které potřebujeme pro náš výzkum, tak bohatá jako předcházející kapitola. Kapitola tvarosloví je mnohem složitější než kapitola předcházející. Hlavním důvodem je složitost deklinace a konjugace českého jazyka, zejména pro jejich vývojové procesy, kterými prošly v minulosti a projevují se v současné mluvě tvarovou homonymií a synonymií. Tyto jevy lze slyšet nejen ve spisovné, ale i v nespisovné oblasti českého jazyka, jejíž norma nebyla zařazena do kodifikačního procesu.

Při rozboru morfologické roviny mluvy našich respondentů, zaměříme naši pozornost především na tvary, vyskytující se v hojném počtu, nebo se jedná o dubletní tvary.

3.3.2.1 Substantiva

Naši pozornost jsme zaměřili na skloňování substantiv, jelikož je tento slovní druh velmi hojně používán a téměř všichni uživatelé jazyka se domnívají, že jej používají správně. Avšak složitost skloňování je výsledkem velmi dlouhého historického vývoje a leckdo způsobí ve výslovnosti chybu. Příčinou deklinační složitosti je především samotná proměna deklinačního systému, ke které došlo během historie, zánik některých deklinačních vzorů – variace tvarových prostředků se poté projevuje dubletními tvary. Dubletní tvary se u substantiv nejvíce objevují ve skloňování mužských vzorů, v nichž je větší u skloňování tvrdého typu a menší u skloňování měkkého typu (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 243). V našem rozboru jsme objevili pouze šest jevů, které se odklánějí od správného spisovného skloňování substantiv. Tento počet nám udává, že naši respondenti nemají potíže s užitím správného tvaru z deklinačního systému.

Při rozhovoru dvou dívek jsme mohli slyšet chybnou deklinaci substantiva „kolo“ – „... to ani nemohli mít, ty vole – ty vole jako pojedem na kolu – (kašel) – co kašleš, to ti nepomůže – kdo s náma vůbec jede – ... a naše třídní – jaká Lavičková nebo Kéblová – nó – ty vole dyť Lavičková je stará – nó jako Léblová ...“. V tomto případě došlo

k nesprávnému skloňování slova „kolo“, spisovný tvar by měl být – „pojede na kole“, jelikož u podstatných jmen končící na „-lo“ je spisovná a správná koncovka „-e“ (<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kolo#bref2> [online]. [cit. 26. 02. 2017]).

Slovo, které naši respondenti nesprávně vyskloňovali, bylo slovo ročník v plurálu lokálu – „... *nó já k tomu mám ještě dějiny anglicky mluvených zemí ehm, a pak ještě reálie, a pak v dalších ročníkách je tam taky ještě historie, a pak taky literatura – já mám ve čtvrtáku nepovinej konverzace v cizím jazyce – no na to bych se přihlásila – nó já – no já si můžu ve čtvrtáku vybrat třeba basketbal – to se teda máš – nebo tam sou předměty, který si v životě nevyberu, protože sme se to neučili ...*“. Správný tvar, který by měly dívky použít, zní „v dalších ročnících“, koncovku „-ách“, lze použít u substantiva „šachy, plech, vrch“. Samozřejmě existují slova obsahující dvě možnosti koncovek, avšak mezi ně slovo „ročník“ nepatří. Mezi těmito slovy lze najít např. „balíček, rybníček, či lesík“ (<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ro%C4%8Dn%C3%ADk> [online]. [cit. 26.02. 2017]).

V dalším rozhovoru mezi dívkami a chlapci, v němž jedna z dívek řeší zahraniční univerzity a chlapci si chtějí jít ven zapálit cigaretu, došlo k další nesprávné deklinaci a byl špatně použit tvar nominativu plurálu slova „kapuce“ – „... *vyber si jednu věc a s vostatnima di do prdele – kolik dvacet tisíc na rok – nó vidíš – no nandej si dvě kapuci, ty voe – kam deš? – já půdu do Finska nebo do Švédska, tam to maj zadarmo ...*“. V našem rozhovoru byl použit tvar „dvě kapuci“ správný tvar však zní „dvě kapuce“. Tvar kapuci se objevuje v dativu, akuzativu a v lokálu singuláru, není tedy možné jej použít v nominativu plurálu, tento tvar poté bohužel mění význam samotné výpovědi.

Několik dívek při rozhovoru, na téma jak oslovit a zaujmout určitého a pro ně zajímavého chlapce, použilo jeden z dubletních tvarů slova hajzl – „... *já tu ci bejt! – říkám vypadni! – já jako hovno vidim, uhni hovno vidim – no já taky – podivej támhle bysme viděli – to sou hajzli, ach jo – ty jó vidíš hóó? Ten je pěknej co? – to jo! – Kájo zkus to nahrávat, zatím, mně se to tam nevejde čoveče (smích) ...*“. Slovo hajzl se skloňuje podle deklinačního systému vzoru pán, a proto tedy v nominativu plurálu tohoto slova lze použít dvě možné varianty – hajzli či hajzlové, pro běžnou mluvu je častější varianta hajzlové, ale jelikož se dívky snaží působit vtipně a zajímavě, využily tedy druhou možnost, tedy „hajzli“.

Další jev, kterého si lze všimnout, byl zaslechnut v rozhovoru dalších dívek, v tomto rozhovoru lze slyšet jeden z dubletních tvarů slova „kasino“ – „... *pod' pod'* –

nechápu, jak tohle může hrát na počítači, mě by to nebavilo hrát tohle na počítači – mně taky ne – protože tu hru vůbec nechápu – já taky ne – teď sem v nějakém kasíně ... né – dyť sme ve škole – co teďka – ježiš co to je? – to musíš projet vidíš, to musíš projet ...“. Ani v tomto případě se dívky chyby nedopustily, jelikož slovo „kasino“ obsahuje v lokálu dubletní tvary, lze je tedy možné použít tvar kasíně či kasinu.

3.3.2.2 Adjektiva

Skloňování adjektiv má v současném českém jazyce velmi jednoduchý a ustálený systém, podle kterého se deklinace řídí. Odchytky od spisovného jazyka jsou nejčastější u složeného tvrdého skloňování způsobeny kolísáním hlásek *í – ej, é – í* (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 281). Toto kolísání a následné změny hlásek byl velmi častý jev, v našich nahrávkách se téměř neobjevilo spisovné zakončení. Tyto problémy jsme rozebírali v kapitole hláskosloví, a proto naši pozornost zaměříme na skloňování různých typů adjektiv.

Při rozboru nahraného materiálu se naše pozornost obrátila na přivlastňovací adjektiva, avšak po prozkoumání mluvy našich respondentů jsme došli k závěru, že naši žáci nevyužívají možnost přivlastňování pomocí adjektiv. Pro vyjádření přivlastnění někomu něco využívají přivlastňovací zájmena. Avšak po pečlivém poslechnutí jsme na několik přivlastňovacích adjektiv narazili. Vždy se jedná o ženské jméno, kterému někdo něco přivlastňuje – „... – *a ty peníze sou stejně moje! – ale já je našla na zemi, takže sou moje! – to kecáš! – nekecám! – sou to Ádi peníze – né sou právem moje! – nejsou!*“, podle kodifikovaných pravidel by správný tvar měl být „jsou to Ádiny peníze“ nikoli „Ádi“.

V našem jazykovém materiálu se velmi často řešila internetová sociální síť, facebook, poskytující komunikaci s přáteli a sdílení fotografií. Právě tyto fotografie byly jedním z hlavních témat našeho materiálu. Děvčata velmi často rozebírala, zda ta nebo ona fotografie je vhodná k použití jako tzv. profilovou fotku. Dalším problémem, vyzývající k řešení byl problém se vzhledem fotografie, děvčata rozebírala, zda daná dívka má hezkou nebo naopak nehezkou fotografii, a právě v této situaci lze rozebrat další a zároveň poslední přivlastňovací adjektivum – „... *ty vole viděly ste Kristýny fotku, co to tam má – jó to sem viděla a všechno jí lajkuju, aby se mi to zobrazovalo jako první ... abych to viděla, tak si jí musím přidat do přátel – co já tebe? – né – viděla si Kristýny fotky? Jak tam dává taky všechno? – jaký – no Korbelový – jó ježiš – hale tohleto není ani její pusa ne ...“.*

Žáci při přivlastňování vždy nahradili přivlastňovací tvar jména genitivem singuláru, pro jejich potřebu a dorozumění, jednodušším avšak nesprávným tvarem.

3.3.2.3 Zájmena

Zájmena patří v mluvě našich respondentů k nejméně frekventovanému slovnímu druhu. Respondenti používají především zájmena osobní, ukazovací a přivlastňovací. Nejprve naši pozornost obrátíme na zájmena přivlastňovací, poté se zaměříme na zájmena osobní, žáci je užívají v několika tvarech.

Zájmena přivlastňovací lze použít v kratším nebo delším tvaru. (Jaklová, str. 25, 1979). Z výsledků jazykového materiálu vyplynulo, že naši respondenti ve své mluvě častěji používají právě tvar delší „moje, tvoje“ – „... *to je moje, dej mi to, moje! – moje! zrovna dyž najdu pět korun, tak sou tvoje, vychladni! – moje moje! – není – jojo – já sem to vzala ze strany – (výkřik) – (smích) – moje, říkam ta je moje...“*, „... *to ale můžeš tvrdit a nemusí to bejt tvoje – já to taky ale tvrdím, je to Ká, Ádi ...“* . „...– *já sem to neviděla, tys to viděla a můžeš tvrdit, co chceš, já ty peníze našla na zemi a nevěděla sem, že sou tvoje – nenašla – to je ale tvůj problém ...“*. Krátké tvary přivlastňovacích zájmen se v jazykovém rozboru nevyskytla, žáci neumějí používat tvary „má“ nebo tvá“, pokud se jedná o způsob přivlastnění. Po dialogu s několika z nich jsme zjistili, že tyto tvary žáci považují za knižní, jejich slovy řečeno – „*tohle je už starý a nepoužívá se to, jenom v knížkách*“.

Pokud se jedná o zájmena osobní, naše pozornost byla zaměřena především na genitiv a akuzativ zájmena mě / mne, sledovali jsme pouze tvary v důrazovém tvaru nebo po předložkách – „... *jó von si mě chtěl přidat do přátel, tak sem to přijala, ale Motyčkový sem to vodmítla, ale koukala sem na ty její fotky a jako fakt hrůza, ty vole ...“* nebo „...*ne, počkej to není nic pro mě – to je andílek, miminko...“*. Po důkladném poslechu jsme zjistili, že ve všech případech byl použit tvar „mě“. Tvar „mne“ má již knižní ráz a naši respondenti ho nepoužili ani jednou.

Naši pozornost si také zasloužil další tvar zájmena „já“ a to v podobě dativu mně / mi. V této kategorii je velmi překvapující, že žáci používají oba dva tvary ve vyrovnaném stavu, lze slyšet jak „mně“ tak „mi“ – „...*hěj co se mi to sem stáhla do doku – jó to se mně taky stáhlo, ale pro ...“*, „... *jó to sem viděla a všechno jí lajkuju, aby se mně to zobrazovalo jako první (smích) ...“*. A několik dalších příkladů použití tvarů „mně, mi“ – „...*ty jo mně je horko, že bych si šla někam lehnout – do píči mi to*

nejde – tak najdi Mončo – né, kdybys viděla tu fotku, ta je fakt hrozná, mně to fakt nejde – mně to nic nenašlo, do píči – mně to jen našlo ...“.

Zmíníme také tvary zájmen „on“, „ona“ a „ono“ jak po předložce, tak v nedůrazovém postavení. Zaměříme se na tvary v genitivu a akuzativu, jelikož tyto tvary mohou působit značné potíže v jejich použití. Žáci velmi často užívali pouze jeden tvar z několika možných, jedná se právě o ty tvary, které jsou nejfrekventovanější v mluvě dospělých lidí. A právě tito lidé slouží jako příklad mluvy pro naše žáky. Pro představu uvádíme několik příkladů při užití zájmen „on“ a „ono“, při jejich užití převládá tvar „něj“, a právě v této replice žáci mohli užít i jiného tvaru „něho“, ale tento tvar nepatří v mluvě respondentů mezi hojně užívané a oni sami řekli: *„To je divný a nehodí se to. A hlavně tohle je lepší“*. Uvedeme proto přepis malého úseku obsahující právě tvar zájmena „on“ – *„...hmm hustý – jaký si vod něj vemeš, to modrý nebo bílý? – to je asi jedno, ne?! ...“*. V nedůrazovém postavení respondenti využívali pouze jednoho tvaru tohoto osobního zájmena „ho“, i když toto zájmeno má hned několik dalších tvarů např. jeho, jej, je. Velmi zajímavou situaci nám žáci předvedli u zájmena „ona“, které by mělo být v genitivu, dativu, lokálu a instrumentálu správně použito ve tvaru dlouhém a akuzativu ve tvaru krátkém. Avšak naši respondenti toto pravidlo opomíjeli a vždy používají dlouhý tvar – *„... Kájino to je tvůj bratr a támhle má nákou kočku – hm – ty jó koukni na ní, vypadá jak dyby jí bylo třicet, co to má na sobě?! ...“*, *„...tak jí to napiš – Kristýno máš na ní telefon – asi ne, radši ...“*, *„...Vona nesnáší Natku, to je jedna holka z Bene a vona jí úplně nesnáší, Magdaléna ...“*. Jedná se pouze o zlomek přepisu nahrávky a lze si i na této krátké ukázce všimnout, že žáci nerozlišují, zda se jedná o genitiv či akuzativ. Po rozhovoru s nimi jsme ovšem zjistili, že pouze zlomek z celé skupiny ví, že se tyto tvary rozlišují. Většina z nich užívá pouze dlouhý tvar osobního zájmena „ona“.

3.3.2.4 Slovesa

Konjugace, tak jako deklinace, procházela historickým vývojem, avšak naproti deklinaci se konjugace vyvíjela klidněji. V minulosti prošla velmi zásadními změnami, jako byl zánik slovesných tvarů – imperfekta, aoristu či zánik dvojného čísla u sloves. Na vývoj konjugace měly vliv dvě základní tendence – divergentní a konvergentní vývoj. V dnešní době se projevuje konvergentní tendence, lze si ji všimnout ve vyrovnávání mezi slovesnými vzory ve čtvrté třídě (Jaklová, 1979, str. 26).

V našem jazykovém rozboru se cíleně zaměříme na sloveso „být“, jež patří mezi nejvíce užívaná verba v mluvě náctiletých. Samozřejmě lze slyšet i jiná slovesa, jež byla také velmi často opakovaná, avšak sloveso „být“ shledáváme za velmi zajímavé. Žáci toto verbum užívají tak často, že si to ani neuvědomují a nedbají, ani na veřejnosti, na spisovné a naopak nespisovné tvary. Verbum „být“ řadíme mezi nepravidelná slovesa, mající ve druhé osobě singuláru indikativa přítomna dva tvary, nespisovný „jseš“ a spisovný „jsi“ a podobu „-s“ (např. tys, ses, řekls), (Kroupová, Filippec, ed., 2005, str. 40). V našem materiálu byl, až na některé výjimky, vždy použit nespisovný tvar „jseš“, vyslovovaný ve tvaru „seš“ – „... seš jak malá – tak si tu pusu dejte, dejte ně? – a s kým jako? – s Jakubem třeba – s Jakubem?! – seš srab...“, „...sem to překonala – ty seš blbá – pod' Mončo...“. Ve výjimečných případech i naši respondenti použili zcela spisovný tvar „jsi a -s“ „...no tam se zpívá jen tohle (smích) – no to jo, ale mělo by tam něco být, ty jsi moje?...“, „... už ses mě Mončo ptala a vod tebe bysem teda chtěla tři bé – hééj nekoukej mi tam! ...“.

Na předcházejícím úryvku si lze všimnout tvaru „bysem“. Právě tento tvar žáci ve své mluvě používají pro první osobu plurálu. Avšak právě zde by se měl, dle kodifikační příručky, nacházet tvar „bychom“. Spisovný tvar se v rozboru vyskytl pouze jednou. Stalo se tak v situaci, při níž si žáci měli předem připravit proslov na zadané téma od vyučujícího. Jedna z žákyň se pokusila mluvit velmi spisovně, a právě tehdy použila správný spisovný tvar – „... drazí přátelé, drahá rodino sešli jsme se zde, abychom voslavili osumdesáté kulaté narozeniny, hmm, našeho dědečka, bratra, manžela, otce a v životě toho spousta jeho starší, jeho historky rozesmály, o životě rozesmály snad každého z vás...“. Ve zbylém materiálu jsme vždy mohli zachytit pouze tvar nespisovný „bysme“. Pro představu uvádíme několik málo replik žáků, užívajících tento tvar – „...no to bysme museli vypáčit, protože mobil by ti tam neprolez ...“, „... počkej ted'ka bysme měli míít, jaká je ted' hodina...“, „...to je škoda – mohli bysme nacvičovat...“, „...né, do tělocvičny, že bysme šli, to by bylo lepší ...“, „...dyž sme tam přijeli, tak sem čekala, že bysme se tam třeba nudili nebo takhle, ale pak sme tam furt něco dělali...“.

Podobně je tomu i u tvaru první osoby singuláru, kdy nespisovný tvar „bysem“ převažuje nad spisovným „bych“. Spisovný tvar se v jazykovém rozboru vyskytoval méně oproti tvaru nespisovnému. Právě tvar nespisovný byl velmi častý, především při rozhovoru dívek, hrající karetní hru – „...já bysem chtěla jedna á – já? Dycky – já bysem vod tebe chtěla osum cé – tak Kájo já ci vod tebe – nemachruj! – počkej, jak to

má vůbec jet? (smích) á, bé, cé – a ještě bysem vod tebe chtěla šest bé – có? – b jako blbec jako ty ...“. Není výjimka, že se tento nespisovný tvar objevil i v mluvě vyučujícího, který ovšem není součástí našeho zkoumání, ale je zde patrné, že si žáci neuvědomují své chyby, jelikož tento tvar slyší od svého vyučujícího. Spisovný tvar „bychom“ se objevil také, ale méně často – „...*tu neznám asi – já taky ne, to bych musela vidět fotou ...*“, „...*ty jo mně je horko, že bych si šla někam lehnout – do píči mně to nejde ...*“. Po prozkoumání našeho materiálu si lze všimnout, že podle způsobu mluvy si žáci neuvědomují, zda používají spisovný či nespisovný tvar. K tomuto závěru jsme dospěli po poslechu všech nahrávek, žáci jsou schopni použít jak spisovný, tak nespisovný tvar v jedné větě. Žáci nedělají rozdíl mezi spisovným a nespisovným tvarem, mluví přirozeně, ať se nacházejí ve veřejném prostředí, nebo jsou mezi svými vrstevníky.

Sloveso „být“ je používáno jako pomocné sloveso ve složených tvarech minulého času. Pro náš jazykový rozbor jsme si vybrali tvar druhé osoby singuláru, který má v mluvě našich respondentů dvě podoby: „-s“ a „jsi“, obě tyto podoby jsou využívány téměř na stejné úrovni – „...*no vidíš, ted' bys neměla ségru a bylas jedináček – já sem taky málem chcipla v nemocnici ...*“, „...*doprdele! Mohla jsi mít tu hvězdičku – hmm mohla ...*“, „...*no tam se zpívá jen tohle (smích) – no to jo, ale mělo by tam něco být, ty jsi moje? ...*“.

Mezi často používaná slovesa patří i sloveso „moci“, které je u žáků velmi frekventované. U tohoto slovesa je patrná unifikační tendence, projevující se ve vyrovnávání kmene v přítomných podobách. V první a ve třetí osobě singuláru došlo k odstranění alternace h-ž, z tohoto důvodu mají tyto obě osoby jednotnou kmenovou podobu se -ž (Jaklová, 1979, str. 27). V námi provedeném jazykovém rozboru se objevovala právě tato varianta – „... *no bolelo mě v krku a chraptila sem, takže já nemůžu křičet Kájo, víš?! ...*“, „...*můžu ti to zkazit? – nééé! ...*“, „...*můžu to svěřit, můžu to dát tobě? Jitko, můžu ti to svěřit, prosim tě ...*“. Tvary „můžu, můžou“ se řadí do hovorové linie českého jazyka, řadí se tedy do spisovné vrstvy národního jazyka. Avšak z jazykového rozboru vyplývá, že v mluvě teenagerů jiná než právě hovorová varianta neexistuje. Čistě spisovný tvar „mohu“ v našich nahrávkách nelze slyšet, žáci ho nepoužili ani jednou.

V našem materiálu se objevují i slovesa, která jsou chybně časovaná. Nelze tedy podle mluvy rozhodnout do jaké třídy a k jakému vzoru toto určité sloveso zařadit. Nespisovné koncovky převažují. V první třídě u vzoru „maže“ dominuje koncovka „-u“

a „-ou“, namísto spisovné „-í, -í“ – „...*já tady dopíšu Štěpánovi známky ...*“, „...*pustíte písničku a voni si tady hrajou ...*“. Velmi často se mezi problematická slovesa řadí slovesa druhé třídy, řadící se ke vzoru „tiskne“. Tento vzor nemá v odvozených tvarech příponu „-nu-“, právě tou se liší od dalších sloves typu „tiskne“ (Jaklová, 1979, str. 28). Avšak tento problém se v našem materiálu vyskytl pouze sporadicky – „... *jó taky sem ho zapomněla, tak sem si rozepnula mikču a spala sem na ní ...*“.

Mezi velmi frekventovaná slovesa patří slovesa třetí třídy vzoru „kupuje“ a „kryje“. Ve správné spisovné výslovnosti by měla tato slovesa mít zakončení koncovkou v singuláru „-í“ a v plurálu „-í“, avšak v mluvě naší mládeže se vyskytovalo velmi často právě nespisovné zakončení v singuláru „-u“ a v plurálu „-ou“ – „...*dvě a dvě je patnáct, taky děkuju – dělej – jó – né – jó – né – děkuju naschle ...*“, „...*no já sem nemohla dýchat a byla sem v nemocnici na jipce, ale nepamatuju si to, to mi říkala ségra ale nepamatuju si, že dyž sem přijela domu, tak mi dali naši čaj ...*“, „...*já si teda pamatuju tu povídku ...*“.

Doktorka Alena Jaklová, 1979, ve svém díle zmiňuje jako problematická slovesa čtvrté třídy, avšak naši respondenti u tohoto typu sloves nemají problém s nespisovností. Právě tento typ sloves vyslovují ve většině případů správně, podle pravidel spisovného jazyka. V tomto díle je jako problém shledáváno problematické zakončení v singuláru, správně znějící a končící vokálem „-í“, avšak naši respondenti používají zakončení „-ejí“. V plurálu by mělo být zakončení přesně naopak, spisovně zakončené koncovkou „-ejí“, ale mládež používá „-í“. Tento problém v našem jazykovém rozboru nastal pouze v jednom případě – „...*ale je dobrý, že voni nemusejí pracovat a tu školu si platit, tak voni si tam můžou vzít půjčku, a pak to splatíš až to uděláš, takže voni dostudujou tu školu a až potom jí vlastně až začnou doplácet ...*“, v ostatních případech, žáci používají správné zakončení podle kodifikačních příruček.

Pro rozboru morfologických jevů v našem jazykovém rozboru jsme dospěli k takovému závěru, že mluva našich žáků obsahuje převážně prvky z nespisovné roviny českého jazyka, převážně z obecné češtiny. Avšak v několika případech jsme mohli slyšet, že žáci nemají problém použít zcela spisovný a správný tvar slova, jehož zrovna užívají.

V oblasti substantiv jsme dospěli k takovému závěru, že respondenti nemají sebemenší problém s jejich deklinací. Umí používat dubletní tvary, které někdy použijí pro udržení pozornosti svých kamarádů, nikoliv pro dokázání svého lepšího ovládní národního jazyka.

Adjektiva se téměř nevyskytla ve spisovné formě, avšak v mluveném projevu se tento nedostatek očekával. Žáci mají problém s použitím přivlastňovacích adjektiv. My si ale myslíme, že respondenti znají pravidla, jak správně tvořit přivlastňovací adjektivum, avšak v praxi je nevyužijí. Drží se nepsané normy, která je nastavená v dnešních třídách a užívají tedy nespisovných zakončení.

V rámci jazykového rozboru jsme se zaměřili i na oblast zájmem. V tomto okruhu jsme došli k závěru, že žáci umí používat tvary ve správných pádech. Avšak jeden problém se vyskytl. Jedná se o používání osobního zájmena „ona“, kdy žáci nerozlišují, zda se jedná o genitiv nebo dativ a vždy použijí tvar zájmena „jí“. Respondenti shledávají problematickým i zájmeno „já“ a to v podobě dativu. Někteří žáci přiznávají problém s psanou podobou těchto tvarů, avšak předmětem našeho výzkumu byla mluvená podoba jazyka a zde je použita pouze jedna podoba tohoto zájmena „mě“.

V poslední části našeho morfologického rozboru jsme pozornost zaměřili na tvary sloves, především na sloveso „být“. Toto sloveso patřilo mezi velmi problematické, především u žáků sedmé třídy, hrající karetní hru. Právě ti neumí používat správný tvar verba. Jedná se o špatnou konjugaci a i použití. V tomto případě žáci nedbají na spisovnou výslovnost ani tehdy, pokud mluví na veřejnosti, kde by měl být použitý správný tvar slovesa.

3.3.3 Syntax

Oblast syntaxe je reprezentantem soustavy vyjadřovacích prostředků. Syntax má své specifické prostředky, které jsou podmíněné nejen realizací mluvených prostředků, ale v první řadě dalšími faktory – spontánností, situací, v níž konverzace probíhá, dialogičností, osobami, tématem aj. (Čechová, 2012, str. 10 - 11).

V dřívější době se mluvilo o odchylkách od pravidelné větné stavby, v dnešní době je však považujeme za prostředky uvolněné větné stavby vyplývající z toku mluveného projevu. Jedná se především o samostatný větný člen, volné přiřazování výpovědí bez jakéhokoliv vztahu, aditivní připojování větných členů a vět, elipsy a parentetické výpovědi (Čechová, 2000, str. 360).

V jazykovém rozboru zaměříme pozornost právě na prostředky uvolněné větné stavby, jelikož po poslechu nahrávek je zřejmé, že žáci hojně využívají. Především pokud chtějí něco doplnit či jsou nervózní.

Za samostatný větný člen považujeme takové slovo nebo slovní spojení, které je oddělené od celé výpovědi. Může předcházet nebo naopak doplňovat celou výpověď. Samotný větný člen může mít dvojí podobu, první z těchto podob je samotný větný člen, jenž je tvořen plnovýznamovým slovem, ve většině případů se jedná o shodné odkazovací zájmeno. Druhá z těchto podob je zájmeno společně se sponou nacházející se v základní větě (Jaklová, 1979, str. 34). V našem jazykovém rozboru se převážně objevovala právě ta podoba plnovýznamového slova – „...*Tak už vystřelte do háje, někdo...*“, „...*supr nápad, fakt ...*“, „... *ale pak sme tam furt něco dělali, my ...*“, „...*třetí dou se kopat, do zadku ...*“. Pouze v jednom příkladu žáci použili druhou podobu samostatného větného členu – „...*hale už jsi viděla toho kluka, to je fakt kusanec ...*“.

Další častý jev, kterého si lze v nahrávkách všimnout je tzv. aditivní připojování větných členů a vět. Toto připojování je velmi časté právě v mluveném projevu, jako potvrzení nepřipravenosti a následné spontánnosti projevu. Žáci tak dokazují, že se jedná o autentické nahrávky, jelikož po připravení je aditivní přiřazování velmi výjimečné. V našem jazykovém rozboru se vyskytly například tyto případy – „... *vezla jí sanitka, do nemocnice ...*“, „... *nó dyť jo, ti to říkam, voda ...*“, „... *mně to jen našlo, počkej, dáme si je tam, ty fotky ...*“, „... *ani jsem jí nesebrala, tu blbou hvězdičku ...*“, „... *mě by tohle nebavilo hrát, na počítači myslim...*“, „... *třeba si je žehlí, ty vlasy ...*“, „... *dyž smrkáte tak vám to ta jako praskne, v uších ...*“, „... *a to si jako to mám připravit, jakože ty hesla? ...*“. Podle přiložených příkladů, které zcela nepokrývají celou četnost použití aditivního připojování vět, je zřejmé, že tento způsob použití uvolněné větné stavby je velmi oblíbený a velmi častý.

Velmi často si lze v poslechu také všimnout elipsy, která je třetím oblíbeným způsobem mluvy nahrané mládeže. Elipsa vzniká po vypuštění určité části výpovědi. V českém jazyce lze najít vícero druhů elips. Jedná se o elipsu kontextovou, při které dochází k vynechání výchozí složky, jež lze vyrozumět z kontextu, ve většině případů jí rozumějí pouze aktéři rozhovoru. Právě oni vědí, o jakém tématu se mluví. Druhý případ, vyskytující se v mluvě, je elipsa situační. Tato elipsa, jak je zjevné z názvu, vyplývá ze situace, dochází tedy k vynechání členu patřící do výpovědní konstrukce (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 877). Tomuto druhu elipsy rozumí pouze aktéři provádějící rozhovor, jelikož musí vědět konkrétní téma rozhovoru, v našem případě se velmi často objevovala elipsa na téma fotografie a chlapci. Elipsa slovesa je dalším častým typem elipsy, tomuto typu elipsy rozumí všichni, i když se právě nejedná

o aktéry konverzace. Do tohoto typu elipsy lze zařadit i věty typu – „Šťastnou cestu nebo Dobrou noc“. Každý znalec národního jazyka si domyslí, jaké verbum zde bylo vypuštěno. Posledním typem elipsy, v českém jazyce, hovoříme o tzv. elipse významového slovesa nacházející se ve spojení se slovesem modálním či fázovým (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 570). V našem jazykovém rozboru lze vidět několik různých příkladů elips a právě na těchto příkladech lze vidět, že si aktéři rozumí, aniž by měli potřebu ujasňovat věci, o kterých právě hovoří: „... *Kačí kolik jich už máš? – nevím ...*“, „... *já jí to nevezala – vzala – bylo to na zemi a já na to šáhla první ...*“, „... *se na to koukla, že sem myslela, že mi dá na pupek – no já se jí ani nedivím ...*“, „... *Kájo počkej tobě už je, počkej dva tisíce šest – patnáct ...*“, „... *ty vole to je někdy plný ne ty vole – hm, to ale nevadí ...*“, „... *sem to chtěla ukázat mamce a vona už to neměla ty jo, mamka říkala, proč to řeší učitelka – no to moje to taky říkala ...*“, „... *hale támhle bysme – hmm, to jo tam je lepší místo, už stojíme tady a tady je taky krásnej ...*“, „... *kdy si poprvé zjistila, kdo je tvůj příbuznej, já vim, kdy sem poprvé ...*“. V těchto málo příkladech si lze všimnout, že respondenti využívají všechny typy elipsy, ať už se jedná o elipsu kontextovou nebo o elipsy plnovýznamového slovesa. U žáků je elipsa velmi oblíbená, pro ušetření času a následný rychlejší tok komunikace. Pro nás, jako pozorující, bylo, čas od času, velmi obtížné pochopit kontext výpovědi, jelikož pouze slyšíme, nikoliv vidíme situaci, za níž rozhovor probíhal. Žáci a žákyně velmi často používali elipsu při rozhovoru o svých idolech, které si prohlíželi na internetu nebo je viděli či slyšeli předcházející den. Je zajímavé, že ani v těchto tématech nevidíme rozdíl mezi mladšími a staršími dětmi. Pokud spolu žáci mluví v elipsách, všichni vědí, o jakém tématu se hovoří a nemají problém s porozuměním a v následném navazování rozhovoru.

V našem jazykovém rozboru jsme velmi často objevovali tzv. volné přiřazování výpovědi, kdy mluvčí k sobě volně přiřazují výpovědi, které se zpravidla neřadí do stejného tematického úseku. Toto přiřazování je bez jakéhokoliv syntaktického vztahu, toto volné přiřazování lze najít převážně v právě v mluvených projevech, kdy mluvčí mluví o nějakém konkrétním tématu a po ztracení slov, převede řeč na něco zcela odlišného (Jaklová, 1979, str. 35). Pro pozorovatele takovéto konverzace je velmi snadné se v konverzaci ztratit, pokud se ovšem zcela nesoustředí na téma rozhovoru. V rozhovorech se velmi často zdá, že žáci obrací právě témata na své vlastní zájmy, jeden začne o něčem a druhý mu odpoví s tím, že už druhou část své výpovědi stočí ve svůj prospěch, ve snaze prokázat zájem o zcela něco jiného či ho dané téma unavuje.

Pro představu přikládáme několik příkladů: „...deset ou, dvanáct ou, čtrnáct ou, patnáct, dvacet uů – nedojdeme si koupit cukr? Holky nechcete si koupit cukr? – vyměníme se – to né! – se nemusíš ptát, ne? – ne – Kájo dělej! – ne to ne – tak se spoj – Kájo! – holky ...“, konkrétně v této ukázce nabýváme dojmu, že absolutně nerozumíme myšlenkovým pochodům naší mládeže, oni však nemají problém si vzájemně porozumět a doplňovat se. V další ukázce se slečny baví o určité dívce a vzápětí již mají hlavní téma taneční, které je čeká až následující rok, v prvním ročníku na střední škole – „...vona by mohla bejt kamarádka, ale nechce, takže ty vole, má smůlu – jako uklidni se! Chováš se jako malá – to mně je uplně jedno – co říkala ty vole – nevím, se jí zeptej – héééj co si říkala – hele žádná sláva jo? – prostě normálka – holky, máte náky doprovod do těch tanečních, jo? – si myslí, že sme jak malý ne? – holky nechte toho, to je povinný – jó jasně, přijde pro nás někdo ...“. Zajímavé a velmi opakované téma byli chlapi, facebook a fotografie, nejlépe vše spojit do jednoho rozhovoru. Každá ví, o čem se zrovna mluví a má k danému tématu co říci – „...hale, musím ti ukázat hrozně hezkýho kluka, kterej hraje s Bártem – tak se pudem koukat – nó se schovám za strom – se tam ale nevejdu (smích) – a von nás pak uvidí a prohraje née (smích) – nikomu to neříkej – jó von si mě chtěl přidat do přátel, tak sem to přijala, ale Motyčkový sem to vodmítla, ale koukala sem na ty její fotky a jako fakt hrůza, ty vole – ty vole, ted' sem málem nabourala (smích) – jó jako Veronika co? (smích) – nó už to syšim, nó ahój Karličko, ty máš fakt sexy fotku na tom fejbuku ...“, „...Kosová héj Kosová – nó – tvoje bába má fejbuk? – jo – to je hustý (smích) – jo? A je tam aktivní – já na tebe seru, du někam do stínu – a máš tam ty tu Tábořickou, Kájo? – ne – no ale já sem mu ani nenapsala se žádostí o přátelství a on si mě hned přidal ty jo – ale vůbec teda nevím, kdo je tohle, nevíte kdo je to – ne – uka – tahle s tim žlutym – to nevím – hale Mončo tak mi to pošli na fejbuk až budeš, mít čas – ježiši – ale koukej, jak si mi, chtěla vyfotit jak sem se trochu hejbla, tak je to hustý ...“. Podle přiložených příkladů je evidentní, že volné přiřazování výpovědí je mezi našimi respondenty velmi oblíbený a častý jev. Žáci mohou probrat více témat najednou, a aniž by si uvědomovali, mění témata podle jejich myšlenkových pochodů.

Do oblasti syntaxe lze zařadit i tzv. vycpávkové výrazy sloužící jako nástroj pro hledání správného výrazu, vhodné a správné konstrukce či jen pro promyšlení vhodného slova. Tyto výrazy neslouží pouze pro mluvčího, ale jejich výhody lze najít i ze strany posluchače, tyto místa pro něj slouží jako místa pro jakési odlehčení poslechu. V našem poslechu se objevovaly poměrně často. Nejčastěji se objevovaly

po zadání úkolu v hodině Českého jazyka, kdy si žáci měli připravit proslov na určité téma a poté ho předvést před třídou, právě tehdy žáci používali své vycpávkové výrazy – „...já sem si vybral výročí éé výročí svatby prarodičů ...“, „... se kterým chodim do práce éé, kde montujeme mašinky éé který ted'kom sem rád viděl ...“, „...diskutěři, to jsou ti co vlastně diskutují éé stanoví svoje názory na určité téma...“. Velmi často se setkáváme s dalším „vycpávkovým slovem“, jenž tvoří výraz „hmm“ s dalším slovním spojením, následující hned po něm, tyto výrazy žáci používají jako výrazy pro nalezení vhodné odpovědi nebo pouze jako vyplnění ticha, které nestane – „... nó aby ses měla proč snažit ne? – hmm to jo no, si zase důležitá ...“, „... ty si slabej, si srab – hmm to víš že jo, tak se posuňte frackové, si chci taky sednout ...“, „...paní učitelka Vondráková tam jela s tim, že si to jede užít – hmm tak jako dyž sme tam přijeli, tak sem čekala ...“.

Do oblasti syntaxe zařadíme i pleonastické vyjadřování, představující opak eliptičnosti. Mezi pleonastické vyjadřování řadíme zdvojené vyjadřování podmětu zájmenem a substantivem – tento případ se v našem jazykovém rozboru nevyskytl ani jednou, žáci používají pro vyjádření podmětu pouze zájmena. Za druhou konstrukci, řadící se do pleonastického vyjadřování, se považuje tzv. zájmenný přívlastek. Tento zájmenný přívlastek je typický pro mluvený jazyk, lze ho poznat podle nadměrného používání ukazovacího zájmena – ten, ta, to (Jaklová, 1979, str. 39). Tento jazykový jev je, naopak od duplicitního používání zájmena a substantiva, velmi častý. Žáci ukazovací zájmena používají pro upřesnění a rozlišení – „...spadne ti ten mobil, za trest! ...“, „...Mončo pozor na ten kabát (smích) – nó ty vole, to by bylo v pohodě, ale ten mobil, to by bylo horší ...“, „...Proč má ten Martin tak divný vlasy? ...“, „...ty pičo, tady sedí ta kráva ...“, „...no a co ta azbuka?! ...“, „...no jenomže to auto by zastavilo ...“, „... ježiši co to toto je? ...“.

Za velmi zajímavý prvek pokládáme prostředky sloužící k navázání kontaktu a udržení pozornosti posluchače. Naši žáci používají, pro ně považující, univerzální oslovení – „ty vole“: „...Co děláš, chytej ty vole! – Dobrý – Házej Jirko, Jirko! – Doprdle! – Já mám dvakrát nabito. – Ty vole! ...“, „...ty vole já sem to spletla, sem v prdeli ...“, „...Ty vole ... - ty krávo dobrý, ne ...“, „... to ani nemohli mít, ty vole – ty vole jako pojedem na kolu ...“. Tento výraz se v našich nahrávkách objevil v 64 případech, proto jsme vybrali jen několik málo případů, pouze pro představu. Na druhém místě, ihned po tomto typu oslovení, se vyskytovalo více vulgární „ty pičo“ – „... hmm tak pokračujte, to je z toho asi nejtěší co? – ty pičo, to si děláš srandu? ...“,

„...nezajímá mě to – ty pičo, ty krááávo – ty pičo, tady sedí ta kráva ...“. V našem jazykovém rozboru se téměř nevyskytuje jmenné oslovení, proto je pro nás velmi těžké určit, o kterého konkrétního mluvčího se jedná. Pokud se však vyskytne jmenné oslovení, jedná se o zdobnělinu jména či jinou přezdívku – „... *Áďo dej mi sedum dé a nedělej lamu ...*“, „... *njn to je naše Áďa, vid' Áďo? ...*“, „...*Martine, co čučíš? – nečumim – Karolínó nech to bejt (smích) – kamaráde, to byla síla, co? ...*“. Tento způsob komunikace je zcela běžný a vhodný pro komunikaci na veřejnosti nebo ve třídě. Tento typ oslovení převažoval v mluvě dívek. Chlapci se oslovují vulgárními výrazy, právě tyto výrazy jim pomáhají vytvořit si autoritu mezi svými vrstevníky. Mezi kontaktní prostředky lze zařadit i jiné, velmi často používané, výrazy. Mezi tyto výrazy zařadíme oblíbené kontaktní slovo „hele“, toto slovo nahrazují dříve námi zmiňovaný výraz „ty vole“ – „...*hele vona to řekne svý mamince a ty dostaneš vynadáno ...*“, „...*hele nevíte někdo jak se hraje beng? ...*“, „... *hele co tam máš ty za fotku, že se za ní stydíš? ...*“, „...*hele pod'te si vzít věci, ať můžeme vypadnout, pod'te si vzít věci ...*“. U žáků se jedná o oblíbený výraz, myslíme si, že je to pro jeho jednoduchou strukturu a pro jeho schopnost navázat kontakt i s dospělým člověkem, v našem případě s vyučujícím – „...*hele paňčelko? – co? ...*“, „...*jó hele paňčelko, já sem tady fčera tu učebnici – cvičení jedna! – zapomněl doma ...*“. Mezi další oblíbené výrazy, jež žáci hojně užívali, patří sloveso „vědět“, v podobě druhé osoby singuláru – „víš“: „...*praskne né praskne ale vušich, víš? ...*“, „...*no tak víš, že jo – jedna – ty nejsi normální ...*“. Pozornost byla často upoutávána dalším slovem, ve tvaru „vid“ – „...*To je prej Monči druhý já – jo – ale sluší jí to vid' ...*“, „...*to ale bude trvat, víš co – jo dyť je to jedno vid'!? ...*“, „...*njn to je naše Áďa, vid' Áďo? ...*“. K navázání kontaktu či udržení pozornosti, používali naši respondenti slovní spojení „prosim tě“. Toto slovní spojení se vyskytlo pouze v několika případech, avšak ve všech těchto situacích bylo použito s agresivním podtónem, který lze vydedukovat i z přepisů nahrávek – „...*sou! – neztekej se prosim tě ...*“, „...*to je tak směšný nebo co?! – jó! Prosim tě na! ...*“, „...*– to nám říkala Míková – prosim tě WTF fakt jako ...*“, „...*ty krávo – prosim tě – a proč se koukáš na univerzity už teď? ...*“.

Máme-li na základě našeho jazykového rozboru našich nahrávek charakterizovat syntax mluvy mládeže, musíme přiznat, že se jedná o velice bohatou oblast na uvolněné větné stavby. Z tohoto okruhu bylo nejvíce zastoupeno volné přiřazování výpovědí, velice často byla použita i elipsa. Autentičnost nahrávek nám potvrzuje používání

aditivních připojování větných členů a vět. V nahrávkách lze najít i samostatné větné členy.

Typické pro mluvený projev bylo používání prostředků navázání či udržení kontaktu – velmi časté bylo vulgární oslovení, závažným faktem je, že tento způsob oslovení používají jak dívky, tak chlapci, bez ohledu na věk. Někteří z našich žáků využívali i jiné kontaktní prostředky.

Jevy objevující se v oblasti syntaxe mluvy mládeže dokazují spontánnost a neveřejnost. Jsou vázány na situaci a na přímý kontakt s posluchačem.

3.3.4 Lexikální rovina

Speciálních zvláštností mluvy našich žáků si lze nejvíce všimnout v lexikální rovině. Slovní zásoba mládeže je tvořena převážně nespisovnými výrazy, pocházející z obecně české roviny ale i ze slangových výrazů. V jazykovém rozboru se jednalo vždy o slang studentský. V mluvě našich respondentů jsou slyšet i slova spisovná a výjimečně i slova knižního původu, avšak právě tato slova nabírají expresivní zabarvení, jelikož je žáci často zabarvují do ironického podtextu.

Ze spisovné oblasti českého jazyka žáci mnoho slov nepoužili, a pokud je použili, vždy se jednalo o snahu zesměšnit danou skutečnost. Vždy, když určitý žák použil spisovnou formu ať slovesa či jiného slovního druhu, následovala vlna smíchu či jiných ironických připomínek. Lze tedy uvést jen několik vzácných příkladů, objevujících se v našem materiálu – „...*to nás teda čeká konverzace, co? – nó to teda čeká ...*“, „... *já sem kousíček od cílové čáry (smích) ...*“, „... *nechci to slyšeti (smích) ...*“, „... *zítra (smích) se uvidíme na poslední hodině ...*“.

Naši pozornost zaměříme i na slovní expresivitu. Slova expresivně zabarvená vyjadřují citový vztah mluvčího k pojmenované skutečnosti. Slova expresivní lze rozdělit do několika skupin, seskupující slova, která si jsou v několika faktorech podobná. Slova užívaná v důvěrném rodinném či přátelském prostředí se nazývají slova familiární (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 775). V našem jazykovém materiálu jsme jich právě několik takových našli, uvádíme pouze pro příklad pár vybraných – „...*sem to chtěla ukázat mamce a vona už to neměla ty jo, mamka říkala, proč to řeší učitelka ...*“, „...*nó já sem byla doma, řekla sem, že se musíme jít učit a mamka vy jako ještě pořád píšete to vám ještě nedali pokoj ...*“, „...*jó to je dobrý, normálně včera mamka přivezla vod babičky – nám přivez dědeček mraky jahod, tak*

sme je o víkendu měli ...“, „... *tak to nám připravte radši náskou práci, protože holky a jejich nacvičování ...“*, „...*on protože má nejlepší kartu, ty holky jsou fakt trapný, ho balej ...“*, „...*ne a ty kluci na nás koukali z vokna, ne, víš jak to bylo trpaný, dyž vim, že mu to Barbora řekla!?* ...“*,* „... *hale a pak mě ségra, víte co ségra jakože dělá ...“*. Jedná se převážně o slova, která pojmenovávají členy rodiny, vrstevníky nebo jiné kamarády. Řadíme mezi ně například, dnes již hovorové výrazy, „mamka“, „tatka“, „ségra“, „brácha“, „kluk“ či „holka“.

Slova vyjadřující negativní poměr mluvčího k označované věci, nazýváme slova pejorativní, hanlivá (Jaklová, 1979, str. 52). Těchto slov se v jazykovém materiálu vyskytlo hned několik a to různého charakteru – „...*holky já mám hlad – žebráku! ...“*, „...*že sem myslela, že mi dá na ten můj pupek ...“*, „...*aby mi tam matka nemohla a to zas bylo, prej co sem si tam nafotila za fotky ...“*, „...*hmm tak se posuňte frackové, si chci taky sednout ...“*. Podobná jako jsou slova pejorativní, jsou slova zhrubělá, která ovšem vyjadřují odpor až pohoršení (Jaklová, 1979, str. 52). A právě tato slova se v jazykovém materiálu byla velmi opakována – „...*kdybysem jel na výlet, to by úci čuměly ...“*, „...*co tam čumíš – nečum tam ...“*, „...*kecáš – nekecám ...“*, „...*co to kecáš za voloviny, nevyhrála ...“*, „...*dělej, naval mi těch pět korun – je tady něco za pět korun? – ne (smích) – naval mi těch pět korun...“*, „...*Martine, co čučíš? – nečumim ...“*, „...*to je trapný! ...“*, „...*má hovno na hlavě ...“*.

Časté byly výrazy týkající se důstojnosti člověka samotného, právě tyto výrazy uvedeme pod pojmem nadávky. Nadávky se v našem jazykovém materiálu vyskytovaly velmi často. Žáci, převážně starších ročníků, si nadávali poměrně často. Používali méně či více vulgárních slov. Tato skutečnost je pro nás velmi zarážející, jelikož žáci se takto titulují i na veřejných místech – v obchodech, na ulicích Mezi nadávky neřadíme již zmíněné slovní spojení „ty vole“, jelikož toto spojení žáci nepovažují za nadávky, ale za obecně platné oslovení svých spolužáků či kamarádů. Pro představu uvedeme několik příkladů použitých nadávek v našem nasbíraném materiálu: „...*a ty debile si moch vyhrát, vole – srabe – sedíš jak pecka, vole ...“*, „...*to nemáš debile? – tak dělej vole – pohodáá vole – má to zít nebo nemáš debile ...“*, „...*na ty vole – vyndej jí ho – dělej – debile ...“*, „...*to je fakt kráva ...“*, „...*ty jedna mrcho, vona to viděla ...“*, „...*děkuju naschle – mrcho! ...“*, „...*no to je slepice ...“*, „...*to není můj bratr, to je trapák ...“*, „...*Jančo, kde máš bráchu, má sračku bo co? – nemá – sračka má sračku – nech toho! – se posere všude! ...“*.

Opakem vulgarismů a slov zhrubělých jsou výrazy zdrobnělé, zvané deminutiva – tyto výrazy nebyly tak časté, ale v několika málo případech se objevily. Tyto výrazy mohou vyjadřovat velmi kladný vztah k pojmenovávané skutečnosti nebo mohou naopak nabírat ironický nádech (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 679). Právě tento ironický podtext lze slyšet v tomto úryvku – „...*já to řeknu mamince! – hele vona to řekne svý mamince a ty dostaneš vynadáno ...*“. Ironický podtón se v materiálu vyskytl pouze jednou, ostatní případy dokazují velmi pozitivní vztah k označované osobě či situaci – „...*Začlo to na oslavě narozenin, tam dědešek poznal babišku...*“, „...*ale pak si kámoška začal kupovat něco jinýho ...*“, „...*to je andílek, miminko ...*“, „...*je to vrní jako moje zlatá kočička ...*“. Žáci také citovali deminutiva, která se objevují v komerčních přestávkách v televizním vysílání. Právě tato skutečnost nám dokazuje, do jaké míry jsou naši teenageři ovlivňováni medií. – „...*Jóó takhle to dělá Láďa Hruška — no jo Láďík – takhle to dělá Hruška – já to budu dělat takhle, Adélko dneska budou kůžičky – proč by jako měly bejt kůžičky?! – ale to je v tý reklamě, Adélko dneska budou kůžičky – aha, jak je v to v tý reklamě, dneska budou kůžičky...*“. Po předloženém příkladu, lze usoudit, že deminutiva, v mluvě mládeže, mají velmi rozsáhlý důvod použití. Žáci je používají velmi často v různých kontextech s různými významy.

Expresivních slov se využívá především v mluvených projevech hlavně proto, že se mluvčí snaží udržet pozornost posluchače. V našem případě se jedná především o to, že se žáci na sebe snaží upozornit. Předpokládáme, že pokud by respondenti mluvili bez vulgarismů či jiných expresivně zabarvených slov, stali by se středem pozornosti a ostatní by je mohli začít kvůli tomuto považovat za odlišné a vystupující proti pravidlům, která jsou zavedena v dnešní době ve třídách.

Pomocí větné vazby lze vyjádřit další druh expresivity, slova expresivně zabarvená se nacházejí na konci vět. Pro vyjádření vztahu k dané situaci žáci používali zvolací věty. Slovní expresivitu lze rozdělit do tří skupin – expresivita inherentní, adherentní a kontextová. Inherentní expresivita se stala neoddělitelnou součástí významu slov a závisí na slovtvorné podobě slova. Tuto expresivitu lze vyjádřit pomocí spojení některých souhlásek se samohláskami. Inherentní expresivitu vyjadřují slova nesoucí přípony, tvořící významovou odlišnost od neutrálních výrazů (Jaklová, 1979, str. 53). My jsme si vybrali nejvíce používané přípony z každého rodu a uvedeme je jako příklad. V mužském rodě mezi nejčastěji používané přípony patřila přípona „-ák – „...*trapák, čtvrták, maturák, prasák, žebrák...*“. Mezi femininy jsme vybrali opět nejvíce

zastoupenou příponu a jedná se o příponu „-čka“. Žáci pomocí této přípony převážně tvořili deminutiva – „... *Anička, Magdička, kočička, holčička, hvězdička, písnička, žvýkačka...*“. Ve středním rodě jsme nenašli příponu, převažující nad ostatními, narazili jsme na dvě pojmenování jednoho výrazu, jedná se o výraz „cigareta“. Pro vyjádření expresivity v tomto konkrétním případě byly použity dvě různé přípony. V prvním pojmenování se jednalo o příponu „-íčko“, tady konkrétní žák použil tvar „cíčko“ – „...*máš problém vole, máš cíčko vole ...*“. Ve druhém případě, jiný žák použil tvar „cígo“, tedy využil přípony ve tvaru „-o“ – „...*nelezu nikam – dem na cígo ...*“. Dle našeho jazykové rozboru lze říci, že inherentní expresivita se řadí mezi žáky k oblíbeným.

V jazykovém rozboru jsme narazili na expresivitu vyjádřenou pomocí hláskové kombinace do konkrétního slova. Tento druh expresivity patří mezi druhy inherentní expresivity. Jedná se o nezvyklou kombinaci konsonantu „č“ a vokálu „é“ do slova „čěčé“. Tento výraz byl užíván pouze jednou konkrétní žákyní a toto expresivně zabarvené slovo bylo používáno jako kontaktní prostředek. Pro představu uvádíme vždy útržky replik – „... *mně je horko na nohy čěčé ...*“, „...*čěčé*“

Druhý typ expresivity se nazývá adherentní. Adherentní expresivitou nazýváme jev, ve kterém se z původně neutrálního základu slova pomocí sémantické změny stalo slovo expresivně zabarvené (Jaklová, 1979, str. 56). V našem jazykovém materiálu byly zjištěny tyto expresivní výrazy: „...*řikám vypadni; tvůj bratr a támhle má nákou kočku; vona se tam stejně nacpe; to je hustý; hmm je vadná; to vám ještě nedali pohov; zalez už!; co sem lezeš?; mně přišlo, že tam plácali jedno přes druhý ...*“.

Posledním, třetím typem expresivity, je expresivita kontextová. Tato expresivita, jak již název napovídá, vyplývá z kontextu a mimo kontext mizí i tato expresivita. My jsme se touto expresivitou nezabývali, jelikož se neřadí do oblasti lexikální roviny, ale je předmětem stylistického zkoumání (Karlík, Nekula, Rusínová, 2008, str. 775).

Do lexikální roviny řadíme i univerbizační jednotky. Jednoslovná pojmenování nahrazují víceslovné. Těchto univerbizačních jednotek se využívá ve spisovném jazyce, tak v hovorovém ale i v nespisovné oblasti českého jazyka. Pomocí těchto jednotek dochází ke kondenzaci mluvy. Jejich sdělná funkce je však snížena velkou homonymií, k níž dochází při tvoření těchto slov. Avšak původní víceslovná pojmenování jsou synonymy ve spisovné oblasti českého jazyka (Čechová, 2000, str. 95).

V sebraném jazykovém materiálu jsme mohli narazit na několik takovýchto univerbizačních jednotek. Žáci je, z našeho pohledu, používali, aniž by si uvědomovali,

že se jedná o jednoslovné pojmenování víceslovné skutečnosti. Respondenti tvořili univerbizační pojmenování pomocí různých přípon, pro představu uvedeme několik příkladů: „*toaleták*“ = toaletní papír; „*maturák*“ = maturitní ples; „*čtvrťák*“ = čtvrtý ročník; „*elastáky*“ = elastické kalhoty; „*souhrnka*“ = souhrnná práce; „*bakalář*“ = bakalářské studium či bakalářský titul; „*maturita*“ = maturitní zkouška; „*ímej*“ = emailová adresa. Dalším způsobem, jak utvořit univerbizační jednotku, je zpodstatnělé adjektivum: „*střední*“ = střední škola; „*bejvalej*“ = bývalý přítel. Jak si lze všimnout, žáci nemají problém utvořit univerbizační pojmenování, kterému všichni rozumí. Používají takové výrazy, které lze slyšet i v komunikaci dospělých, a proto ani my nemáme problém s porozuměním.

Do lexikální roviny lze řadit i multiverbizační jednotky. Multiverbizační pojmenování je považováno za opak univerbizačního pojmenování. Při tvoření multiverbizačních jednotek dochází k vytvoření víceslovného pojmenování skutečnosti z jednoslovného pojmenování (Čmejrková, Hoffmanová, 2011, str. 492). Tento příklad se však v sebraném materiálu nevyskytl ani jednou, žáci si raději výpovědi zkracují, než aby je prodlužovali.

V oblasti lexikální roviny se budeme zabývat i studentským slangem. Tento slang se řadí mezi nejčastěji používané slangy v českém jazyce. Rysem tohoto slangu je jeho snaha se obměňovat. Tato snaha po obměňování závisí již na studentech samotných, jak si oni sami svůj jazyk upraví či zcela změní (Jaklová, 1979, str. 65). V našem sebraném materiálu se vyskytlo několik slov, která lze do této oblasti zařadit. Nejedná se pouze o slangové výrazy týkající se školy a jejího okolí, ale lze také najít pojmenování související s volnočasovými aktivitami či zájmy žáků samotných – „*albí*“ = pojmenování pro obchod Albert; „*fotou*“ = fotka; „*profilofka*“ = profilová fotografie na facebookové stránce; „*děják*“ = dějepis; „*balit někoho*“ = usilovat o někoho; „*prachy*“ a „*many*“ = peníze; „*idol*“ = někdo, koho ostatní obdivují; „*lajk*“ = vyjádřit svůj kladný názor na určitou věc na facebooku; „*nasadit čepičku*“ = použít kondom; „*Déemko*“ = drogerie DM; „*souhrnka*“ = souhrnný test; „*prča*“ = pojmenování pro legraci. Pro pojmenování slova legrace se žáci používají zcela běžně vulgární slangové výrazy.

V lexikální oblasti jsme pozornost zaměřili nejenom na expresivně zbarvené jednotky. Rozbor ukázal, že expresivní výrazy jsou velmi rozšířené a mezi žáky oblíbené. Naši respondenti nejvíce využívali vulgární slova, která používají i místo oslovení se navzájem. Velmi oblíbené jsou familiární výrazy, jelikož se většina žáků

odvolává na jejich rodinu a o jejich rodičích mluví v hovorových výrazech. Chlapci velmi často používali slova zhrubělá, pomocí nichž vyslovovali svůj názor na určitou situaci. V mluvě mládeže se hojně vykytovala i deminutiva, kterými žáci vyslovovali kladné vztahy či malou míru ironie. Charakteristické pro mluvu našich respondentů byly i univerbizační jednotky, kterými se žáci snaží o ekonomičnost promluv. Naši pozornost jsme zaměřili i na slangové výrazy, avšak těchto výrazů používá překvapivě menší množství studentů, než bylo naše očekávání.

4 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo analyzovat mluvu žáků na druhém stupni základní školy. Chtěli jsme zjistit, jaké prostředky jsou využívány v procesu komunikace. V této bakalářské práci jsou shrnuty poznatky o způsobech mluvy žáků. Pro analýzu jsme měli k dispozici celkem 247 minut nahraného materiálu. V těchto nahrávkách bylo možno slyšet kolem 50 žáků, kteří docházeli do sedmé, osmé a deváté třídy základní školy. V každé námi vybrané oblasti analýzy jsme zaměřovali pozornost na něco typického pro danou sféru. Analýza probíhala z hláskoslovné roviny, tvaroslovné oblasti, ze sféry syntaxe a jako poslední oblast byla analyzována lexikální rovina.

V jednotlivých okruzích jsme dosáhli dílčích závěrů. V oblasti hláskosloví jsme potvrdili nepsané pravidlo, že protetické „v“ je charakteristickým rysem běžné komunikace. Žáci nevysloví jediné slovo začínající vokálem bez pomoci protetického „v“. Dalším velmi častým jevem bylo kolísání spisovného „é“ na nespisovné „í, ý“ v koncovkách nebo v základu slov. Tento způsob mluvy žáci přijali za svou přirozenou mluvu a nemají snahu na tomto způsobu komunikace cokoliv měnit. Svou řeč však nepřizpůsobují ani v situacích vyžadujících spisovnou podobu českého jazyka.

Tvarosloví bylo na analýzu o něco složitější než hláskoslovná rovina. Tuto oblast jsme si rozdělili do několika podkapitol, pro lepší přehlednost. Zaměřili jsme se na substantiva, adjektiva, zájmena a verba. Co se týče oblasti substantiv, můžeme potvrdit, že žáci nemají problémy s jejich deklinací. Umí používat dubletní tvary a nemají problém vyskoňovat jakékoliv slovo, které použijí. V oblasti deklinace adjektiv se neobjevil téměř žádný spisovný tvar složeného tvrdého skloňování. V tomto okruhu se objevovala diftongizace z „í“, „é“, „ý“ na variantu „ej, í“ pro upřesnění uvedeme příklad, namísto spisovné podoby adjektiva „*jasné*“, byla používána forma „*jasnej*“. Naši pozornost jsme dále obrátili na přivlastňovací adjektiva, po důkladném prozkoumání nahrávek jsme dospěli k názoru, že žáci neumí využívat správných tvarů těchto adjektiv. Žáci namísto přivlastňovacích tvarů adjektiv používají genitiv singuláru substantiv.

V další podkapitole jsme se zabývali nejfrekventovanějším slovním druhem v naší analýze, zájmeny. Pomocí zájmen se žáci dorozumívají, aniž by potřebovali jakékoliv jiné slovní druhy. Mezi nejvíce používaná pronomia patří ukazovací a osobní. Žáci mají problém s vytvořením správných tvarů osobního zájmena „ona“. Nerozlišují mezi dlouhými a krátkými tvary v závislosti na pádu, vždy použijí dlouhý tvar, a to i tehdy, pokud se jedná o akuzativ. Sami žáci přiznali další problém s vytvořením správných

tvary zájmena „já“. Jedná se o správné tvary v genitivu, dativu, akuzativu a lokálu, avšak tento problém se týká psané podoby, v mluveném jazyce problém se skloňováním nelze poznat. V posledním okruhu tvarosloví jsme se zaměřili na tvar slovesa „být“. S tímto verbem, převážně s jeho konjugací, měli žáci velké problémy. Avšak sami žáci si nejsou vědomi používání špatných tvarů slovesa. Žáci mají problém s vytvořením správného tvaru v první osobě singuláru i plurálu. Pro tento konkrétní výzkum jsme si nevybrali pouze sloveso „být“, analyzovali jsme i další slovesa, konkrétně slovesa z druhé, třetí a čtvrté třídy. V této oblasti se problém nevyskytuje, žáci používají správné zakončení a tvary. Pouze v několika málo případech se vyskytla špatná koncovka, avšak tuto skutečnost si žáci plně uvědomují a opravují ji.

Za velmi zajímavou část považujeme oblast syntaxe. V tomto okruhu se mohly potvrdit nebo naopak vyvrátit některé z našich předem stanovených předpokladů. Prvním naším předpokladem bylo, že žákův projev je ovlivňován sociální sítí a jinými masovými médii. Tato domněnka se nám potvrdila, sociální síť a jiná média mají značný vliv na konverzaci mezi samotnými respondenty. Usuzujeme z toho, že jejich syntax je jednoduchá, žáci mají problém s vytvořením souvětí a se správnými vztahy mezi větami. Žáci používají jednodušší stavby a prostředky uvolněné větné stavby, ať se jedná o samostatný větný člen, aditivní připojování nebo elipsu. V případě, že musí přednést předem připravený proslav, je v jejich hlase znát nervozita. Velmi často si lze všimnout užívání kontaktních prostředků pro udržení pozornosti posluchače. Tato skutečnost je stejná ve všech ročnících, nelze tedy potvrdit náš další předpoklad, že podle rozdělení do tříd se budou výsledky měnit. Podle způsobu komunikace nelze z poslechu nahrávek zjistit, zda se jedná o žáka šesté třídy či vyššího ročníku. Všechny děti bez ohledu na věk používají podobnou stavbu vět a užívají stejné kontaktní prostředky. Pro všechny nahané žáky je složité sestavit smysluplnou větu bez použití vycpávkového výrazu nebo elipsy. Elipsa patří mezi hojně využívané syntaktické prostředky a žáci nemají problém si navzájem porozumět. Pro nás jako posluchače je ale výpověď velmi často nesrozumitelná.

V poslední kapitole empirické části jsme se orientovali na lexikální rovinu. Slovní zásoba naší zkoumané mládeže se převážně skládá z nespisovných a hovorových výrazů. Z čistě spisovné vrstvy národního jazyka se v sebraném materiálu objevilo jen několik málo případů. Žáci využívali slova expresivně zabarvená, velmi hojně využívají slov hanlivých až vulgárních. Avšak na druhou stranu žáci aplikují pro vyjádření velmi pozitivních vztahů deminutiva. V rovině lexikální se nám potvrdil další předem

stanovený předpoklad. Očekávali jsme, že se dívky budou projevovat mírněji než chlapci, nebudou používat velké množství vulgárních výrazů. Dívky, na rozdíl od chlapců, nevyužívají vulgárních výrazů a oslovují se jmenovitě. Naopak chlapci se téměř neumí vyjádřit bez vulgárních vycpávkových slov či oslovení. Žáci v mluvě hojně využívají univerbizačních jednotek a slangových výrazů. Tyto výrazy sloužily k ekonomičnosti mluvy a některá slangová vyjádření sloužila k nedokonalému porozumění samotné konverzace.

V malé míře se potvrdil další předpoklad, v projevech žáků je patrný vliv cizích jazyků, především anglického. Žáci se snaží vyslovovat česká slova s anglickým přízvukem, například slovo „fotografie“ vyslovují „fotou“. Dalším potvrzeným předpokladem, i když pouze v několika málo příkladech, je pronikání chatových zkratk do konverzace. Jedná se o vyslovení chatové zkratky „WTF“ – již plné znění má vulgární význam, druhým zkratkovým slovem byla zkratka „njn“ – zkrácené tři slova „no, jo no“.

V bakalářské práci jsme si potvrdili čtyři z pěti předem stanových předpokladů. Posledním předpoklad byl, že se budou výsledky měnit podle rozdělení do tříd, avšak tento předpoklad se nepotvrdil. Dochází k určitému ovlivňování mladších žáků staršími žáky. Mladší žáci jsou v celodenním kontaktu se staršími, nemají problém s komunikací a porozuměním si mezi sebou. Velmi často žáci mluví v elipsách, kterým posluchač nerozumí, avšak všichni aktéři ano.

Žáci nemění svůj způsob vyjadřování ani na veřejnosti, v našem konkrétním případě v obchodě. Vyučující, který by měl být pro svoje žáky příkladem správného použití českého jazyka, používá podobné výrazy jako žáci samotní. Nahraná vyučující sama užívá hovorové vrstvy jazyka, lze slyšet i slova nespisovná a mluví se žáky jako sobě rovnými. V rozmluvě mezi žáky samotnými a vyučujícím je slyšet několik nespisovných slov, pro představu uvedeme jen několik málo z nich – „*bordel*“, „*čvachtat*“, „*žvanit*“, „*kvákat*“ – ve významu mluvit. Právě tyto podoby slov použila vyučující, jež by měla představovat vzor správné mluvy pro žáky.

Do přílohy jsme uvedli několik přepsaných úryvků nahrávek pro představu o celé konverzaci žáků mezi sebou.

5 Bibliografie

1. BALHAR, Jan, Jaroslav BAUER, Pavel BENEŠ, et al. *O češtině každodenní*. Brno: Nakladatelství Blok, 1984. Jazykověda.
2. BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Vydání druhé, upravené. ISBN 8074640337.
3. BRABCOVÁ, Radoslava. *Čeština našich dní*. Úvaly: Jinan, 1996.
4. CUŘÍN, František. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny*. 2. vyd. Praha: Ústřední ústav pro vzdělávání pedagogických pracovníků, 1975.
5. CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.
6. ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-57-9
7. ČECHOVÁ, Marie. *Řeč o řeči*. Praha: Academia, 2012. Lingvistika, sv. 2. ISBN 978-80-200-2069-7.
8. ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
9. ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. Lingvistika (Academia). ISBN 9788020019707.
10. DANĚŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 9788024616483.
11. GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.
12. HÁJKOVÁ, Eva. *Zvuková stránka češtiny: úvod do fonetiky a fonologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. ISBN 8073721457.
13. HOLUB, Zbyněk. *Úvod do studia českého jazyka*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1992. ISBN 8070400455.
14. HRBÁČEK, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. Dotisk. Praha: Karolinum, 1995, 170 s. ISBN 80-7066-869-5.
15. HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1971. ISBN 80-85819-41-4.

16. HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2006. ISBN 8073450984.
17. JAKLOVÁ, Alena. *Mluva mládeže v Jižních Čechách*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1979.
18. JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. Vyd. 2. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996. ISBN 8070401664.
19. KLIMEŠ, Lumír. *Česká fonetika*. 2. vyd. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1978.
20. KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a fonologie českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
21. KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2005. ISBN 8020013474.
22. PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 8070668431.
23. ROMPORTL, Milan. *Základy fonetiky*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.
24. ŠIŠKA, Zbyněk. *Fonetika a fonologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 8024410443.
25. ŠONKOVÁ, Jitka. *Morfologie mluvené češtiny: frekvenční analýza*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Studie z korpusové lingvistiky. ISBN 9788071069560.

6 Internetové zdroje

1. <https://www.aktualne.cz/wiki/geografie/statymesta/vlasim/r~09f6dd76e1d411e4994f002590604f2e/?redirected=1487604303> [online]. [cit. 2017-02-20]
2. <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kolo#bref2> [online]. [cit. 26.02.2017]
3. <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ro%C4%8Dn%C3%ADk> [online]. [cit. 26.02.2017]

7 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Průvodní dopis zákonným zástupcům

Příloha č. 2 – Průvodní dopis ředitele základní školy

Příloha č. 3 – Rozhovor třech žákyň 7. třídy

Příloha č. 4 – Rozhovor žákyň na téma FACEBOOK a fotografie

Příloha č. 5 – Rozhovor mezi žáky 9. třídy

Příloha č. 1 – Průvodní dopis zákonným zástupcům

Vážení rodiče,

jmenuji se Šárka Jindrová, jsem studentkou třetího ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Ráda bych se na Vás obrátila s prosbou o spolupráci na mé Bakalářské práci. Má Bakalářská práce se zabývá mluvou žáků v rozmezí 11 – 16 let, kam potřebuji autentické nahrávky žáků. Proto bych Vás chtěla požádat, zda by bylo možné si žáky nahrát. Tyto materiály budou sloužit pouze pro mé výzkumné účely.

Pokud by Vás zajímaly výsledky, připište ke svému podpisu svou emailovou adresu a ráda Vám tyto výsledky poskytnu.

S přáním hezkého dne,
Jindrová Šárka

Souhlasím: *ANO*

tiskacím písmen jméno žáka

podpis zákonného zástupce

e-mail

MONIKA HONOPÍŠTSKÁ

Honopistka

Příloha č. 2 – Průvodní dopis ředitelce základní školy

Základní škola Sídliště
p. ředitelka Mgr. Olga Šťastná
Sídliště 968
258 01 Vlašim

Šebřov, 22. 5. 2016

Vážená paní ředitelko,

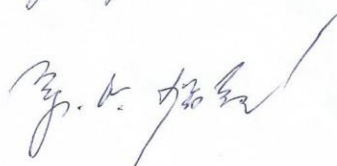
Jmenuji se Šárka Jindrová a jsem studentkou třetího ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, aprobace Český jazyk – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání.

Ráda bych se na Vás obrátila s prosbou o spolupráci na mé Bakalářské práci. Má Bakalářská práce se zabývá mluvou žáků na druhém stupni ZŠ, kam potřebuji autentické nahrávky žáků. Proto bych Vás chtěla požádat, zda by bylo možné si některé žáky nahrát, samozřejmě po souhlasu jejich zákonných zástupců. Tyto materiály by sloužily pouze k mému soukromému účelu. Konkrétně by se jednalo o třídy Vašich žákyní Jitky a Moniky Konopištských.

S přáním hezkého dne,

Jindrová Šárka

Souhlasím - jindrová je písemný souhlas
zákonného zástupce.

Mgr. O. Šťastná

Příloha č. 3 – Rozhovor třech žákyň 7. třídy

„...tak jako vy za mnou dete tak jako proč? – zeptám se teda – to je fakt kráva – vrať mi to – ne – jo – Kájo, je to krádež vrať jí to – jo vrať mi – nevim, proč bych ti to měla vracet, dyž sem to našla, na zemi – ale víš, že to patří Ádě – a jak to víš, že jí to patří?! – dyť si mě viděla, jak mi to padá – neviděla! – viděla! – a já mám svědky dokonce tři! – to vypadá jako by to fakt chtěla! – (smích) – jó vona to našla, tak jako nevim – ale je to moje – to ale můžeš tvrdit a nemusí to bejt tvoje – já to taky ale tvrdim, je to Ká, Ádi – ty jedna mrcho, vona o viděla – i Anička to viděla. jak jí to padá z ruky – jó – nó dyť je to pravda – bylo to posledních pět korun? – co? – to bylo posledních pět korun co si měla? – né, ale pro mě to má hodnotu víc než tisíc korun, tak mi to vrať – cože to je? – jo – né – jó – ne – jo – ne – jo – ne ale – jo – já sem to neviděla, tys to viděla a můžeš tvrdit, co chceš, já ty peníze našla na zemi a nevěděla sem že sou tvoje – nenašla – to je ale tvůj problém – co kecáš?! – já má další dva svědky – já nic neřikám, je to moje, tak mi to prostě vrať, co sem ti dala Mončo – nic – tak vidíš, takže to fakt viděla – já sem svědek futajení – dělej vrať mi to, já to řeknu Léblový – tak jo – estli to nevrátíš do konce toho – ledňáku? jo – tak to řekneme Léblový – přesně tak – (smích) – dyť to tam pořád leží – neleží – tak nám to ukaž, Kájo, mělas padesát korun – dvacet měla nakonec, počítala to tam – já sem prostě nic neviděla – kecáš – nekecám – jó tak ty lhát můžeš, jo? – jó (smích) – dej mi deset korun a nebudeme se tu o tom bavit – jo dej jí deset korun a ne to – nedám a dej mi pokoj – nenechám, to je moje – jó její –jo moje – moje – moje – moje – né prostě moje – né – moje – ty vole bacha – jó Monču to zajede – no me to zabije – no jenomže to auto by zastavilo a nezabilo by jí to – no to nevíš, estli by zastavilo – nezastavilo by, protože by jelo rychle – (povzdech) – ať jí něco zajede ať jí to, nemusim vracet – hééj ted' se přiznala, že to ukradla – já vim – pozor auto – já sem jen zkoumala, kdo tam de – a ty peníze sou stejně moje! – ale já je našla na zemi, takže sou moje! – to kecáš! – nekecám! – sou to Adi peníze – né sou právem moje! – nejsou! – najendou můžeš nák mluvit – co? – uvědomuješ, že dneska ráno si mi tvrdia, že nemůžeš mluvit – proč? – no bolelo mě v krku a chraptila sem, takže já nemůžu křičet Kájo, víš?! – sou právem moje! – nejsou! – sou! – nevztekej se prosim tě! ...“

Příloha č. 4 – Rozhovor žákyň na téma FACEBOOK a fotografie

„ ... Kájo máš zaplout vířinu? – ano – tak čekám, až to přímeš – to ale bude trvat, víš co – jo dyť je to jedno vid'!? – tak si sednem támhle k těm sloupům a počkáme – ha počkat Kája Cvrčková, potvrdit ... já tam nemůžu vidět tu propilku vůbec, čéče – co děláš? – počkat – mně je vedro – mně taky – tady je to blbý – tak pudem k támhletem stromům támhle – nikam nebo bys chtěla, co si to fotila – co? – cos to fotila? – nevim, znáš to – já si zařídila fejbuk, abych ho mohla šmírovat – já taky (smích) – ty vole viděly ste Kristýny fotku, co to tam má – jó to sem viděla a všechno jí lajkuju, aby se mi to zobrazovalo jako první (smích) – Kájo tobě už je, počkej dva tisíce šest – patnáct – hm – né už je ti šestnáct – hmm- ty jo mně je horko, že bych si šla někam lehnout – do píči mně to nejde – tak najdi Mončo – né, kdybys viděla tu fotku, ta je fakt hrozná, mně to fakt nejde – mně to nic nenašlo, do píči – mně to jen našlo, počkej dáme si je tam, ty fotky – no tak to je fakt strašný, počkej kde to bylo? Viděly ste to takhle jak to bylo, byl sem včera hodně opilý? a ten druhý ani né, akorát si spal na skejtu u Štěpána – tak to jo – já tady jenom vidim ňáký, že sou na záchodech ve škole – ukaž mi to, to si zjistila – no ale koukej, jak si tam dala tu profilofku – dala sem normálně tady fotky – to je tady ta? – né to není vona, tu si teda dala asi pryč – abych to viděla, tak si jí musím přidat do přátel – co já teba? – né – viděla si Kristýny fotky? Jak tam dává taky všechno? – jaký – no Korbelový – jó ježiš – hale tohleto není ani její pusa ne – né, ale vona si změnila její profilofku a méno – já si taky změnila méno – ježiši co to toto je? – co tam má – Karhanová, Hejná – ještě něco? – jo – co to je? – votáčim s tím nebo ne? – jo votáčíš – to je hrozný – tak se vyfotíme a taky to tam dáme – já mám takovou hroznou fotku s náma – jo? – tak díky – vokaž Kájo jakou máš fotku – s náma? Počkej – ježiši, to zase bude něco – ale tu tam nebude dávat, protože tam vypadám ještě hůř – pamatuješ jak sme se fotily v pětce? Tak tu sem tam dala já – no tak ta ale je – no ta je hrozná – náhodou nám to tam sekne – no to víž že jo – hale – no to je hrozná – (smích) – možná že je horší než tahle – ježiši – neboj tu tam dávat nebdu, fakt ne – ty vole – héj co se mi to sem stáhla do doku – jó to se mi taky stáhlo, ale proč – no já hraju takovou hru – no tak to se ti tam ted' bude všechno stahovat samo – ty vole co tam je?... “

Příloha č. 5 – Rozhovor mezi žáky 9. třídy

„... Jančo, kde máš bráchu, má sračku bo co? – nemá – sračka má sračku – nech toho! – se posere, všude – nene – já myslím, že jo – dééš vole – jasně – co jé? – máš problém vole . máš cíčko vole? – to ne – to nemáš debile? – tak dělej vole – pohodáá vole – má to zít nebo nemáš debile? ...“

„... sem to fakt včera slyšela včera – zase nějakou píčovinu – nene – jako dycky – ale já to taky slyšela – haha – ty vole tak se se mnou bav ne!? – Ájo to nemá cenu – já se taky s nikým bavit nebudu, nebudu se vnucovat ... - na druhou vrstvu jo? – hm, šichni se pod'te kouknout – dyť je to hrozně malý – doba trávení, dyť je to hrozná blbost – no tak Báro to je tím, že máš malý prsty – aha – hale vidíš boky, vidíš boky – mně rostou hrozně rychle – mně taky rostou taky hrozně rychle, sem si je vostříhala a už je mám takovýhle – no ale já vydržim, já si je čistě barvim nestříhá – hm – (dívají se na video, jsou slyšet anglické věty „What it is?“ a jiné) – jéé ten je roztomilej (smích) – mně se u nich líbí toto rajt nebo jak se to – jo . mně se to taky líbilo, sem je poslouchala dvacetčtyry hodin denné – ty krávo, to byla rána jako svině – že jo – že jo – co tam čumíš – nečum tam! – a jak dopadlo cvičení vole? – normálka, znáš to ne – hm ...“